

Buzul Gölleri © Uğur Uluocak

Doğu Karadeniz Bölgesi

Giresun ve Ordu Kıyıları

DKD001

İzlenmesi Gerekli Gerileme (-1)

Fındık faresi (*Muscardinus avellanarius*) © Laurens Vogelaers

Yüzölçümü : 56594 ha

Boylam : 38,15°D

Enlem : 40,99°K

Yükseklik : 0 m - 670 m

İl(ler) : Giresun, Ordu

İlçe(ler) : Ordu merkez, Perşembe, Gülyalı, Keşap, Espire, Piraziz, Bulancak, Giresun merkez

Koruma Statüleri : Doğal sit alanı, arkeolojik sit alanı

■ **Alanın Tanımı**: Alan Ordu'nun batısından başlayarak Giresun'un doğusuna kadar devam eden kıyı bölgesini, iki küçük adayı ve buradaki açık deniz alanını içine alır. ÖDA'daki en büyük ada olan Giresun Adası şehir merkezinin iki kilometre doğusunda yer alır. Çalılarla kaplı adanın yüksekliği yaklaşık 30 metredir. Ordu'daki Akkuş Adası ise il merkezinin 18 kilometre batısında yer alır ve karadan bir kilometre açıktadır.

■ **Habitatlar**: Üreyen kuşlar açısından önemli olan adalar genelde bodur ve seyrek çalılarla kaplıdır. Akkuş Adası'nın yakınındaki Çam Burnu dik kayalıklara sahiptir. Alanın büyük kısmı açık denizdir.

■ **Türler**: Adalarda tepeli karabatak (*Phalacrocorax aristotelis*) ve ÖDA kriterini sağlamamakla beraber gümüş martı (*Larus cachinnans*) üremektedir. Akkuş Adası'nın karşısında bulunan sarp kayalıklarda da tepeli karabatakların ürettiği bilinmektedir. Giresun ve Ordu kıyıları kış aylarında da birçok sığına ev sahipliği yapmaktadır. Bu türlerin başında tepeli patka (*Aythya fuligula*), karagerdanlı dalgıç (*Gavia arctica*) ve kadife ördek (*Melanitta fusca*) gelir.

Ordu ili Yaraşlı Köyü Kahyaoğlu Mağarası ve Bulancak Demirkapı Mağarası'nda yaşayan Akdeniz nalburunlu yarasası (*Rhinolophus euryale*) ve Bulancak Demirkapı Mağarası'nda yaşayan kirpikli yarasası (*Myotis emarginatus*) bölgede yaşayan ve dünya ölçeğinde tehlike altında bulunan memeli türlerindedir.

Klarık kertenkelesi (*Darevskia clarkorum*) ÖDA'da yaşayan ve dünya ölçeğinde tehlike altında bulunan diğer bir türdür.

■ **Alan Kullanımı**: ÖDA'da bulunan adalardan Giresun Adası civarında günübirlik turizm faaliyetleri yürütülmektedir. Akkuş Adası civarı başta olmak üzere tüm kıyı şeridinde balıkçılık yapılır. Kıyı üzerinde ise birçok yerleşim alanı bulunmaktadır. Bu yerleşimleri birbirine bağlayan karayolu sahile paraleldir ve oldukça işlektir.

■ **Tehditler**: ÖDA'nın içinden geçen Karadeniz Sahil Yolu, alanın doğal kıyı ekosistemini geri dönüşsüz olarak yok etmiştir.

Akkuş Adası civarında gece ışıklandırma ile yapılan balıkçılık alanında kuluçkaya yatan kuşların rahatsız edilebileceği.

■ **Koruma Çalışmaları**: Giresun bölgesinde yürütülen koruma çalışmaları Giresun Adası için olumlu sonuçlar vermekle birlikte turizm faaliyetlerinin planlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

TÜRKÇEK Giresun şubesi ve Doğu Karadeniz Doğa Koruma Federasyonu (KarDoğa) bölgede koruma çalışmaları yürütmektedir. Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Kuş Gözlem Topluluğu alanda kuş sayımları düzenlemektedir.

Ordu Kıyısı © Murat Ataoğlu

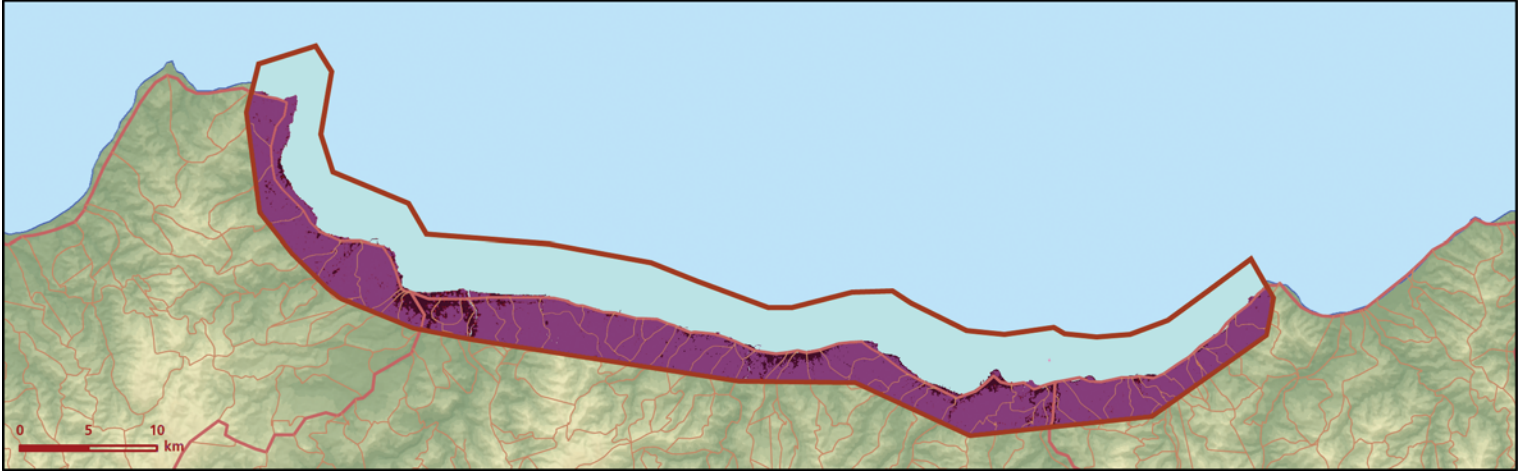
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Giresun İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Ordu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; TÜRKÇEK Giresun Temsilciliği; On Dokuz Mayıs Üniversitesi Kuş Gözlem Topluluğu; KarDoğa Federasyonu; TÜRKÇEK Giresun Şubesi

■ **Bahtiyar Kurt**

Giresun ve Ordu Kıyıları önemli doğa alanı topografya haritası

Giresun ve Ordu Kıyıları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Aythya fuligula</i> - O. Avrupa ve Akdeniz	0	0	LC	LC	14550 Birey (Kışlama)	B3, C3
<i>Gavia arctica</i>	0	0	LC	-	609 Birey (Kışlama)	C1
<i>Melanitta fusca</i> - Kafkasya	0	0	LC	(EN)	20 Birey (Kışlama)	B1, B3, C1, C3
<i>Phalacrocorax aristotelis desmarestii</i>	0	0	LC	LC	110 Çift (Üreme)	B3, C1, C3
 <i>Lutra lutra</i>	0	0	NT	-	Var	C1
<i>Miniopterus schreibersii</i>	0	0	LC	NT	Var	C1
<i>Muscardinus avellanarius trapezius</i>	1	0	NT	LC	Var	B2, C1
<i>Myotis emarginatus</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1
<i>Myotis myotis</i>	0	0	NT	LC	Var	C1
<i>Rhinolophus euryale</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	NT	NT	Var	C1
 <i>Triturus karelinii</i>	0	0	LC	LC	Var	C1
 <i>Darevskia clarkorum</i>	0	0	EN	-	Var	A1, C1
<i>Vipera barani</i>	1	0	-	NT	Var	A2, A4, C1
 <i>Lycaena dispar</i> - Kuzey Anadolu	0	0	NT	-	Var	C1

Giresun Dağları

DKD002

**İzlenmesi Gerekli
Aynı (0)**

Giresun Dağları © Ali İhsan Gökçen

Yüzölçümü : 213322 ha
Boylam : 38,30°D
Enlem : 40,51°K
Koruma Statüleri : Yok

Yükseklik : 350 m - 3107 m
İl(ler) : Giresun, Ordu, Sivas
İlçe(ler) : Bulancak, Kabadüz, Dereli, Mesudiye, Alucra, Şebinkarahisar, Koyulhisar, Suşehri

■ **Alanın Tanımı**: Önemli Doğa Alanı, Dereli ilçe merkezi ile Şebinkarahisar ilçe merkezi arasındaki dağlık alanı kapsar. Giresun-Şebinkarahisar karayolu alanı ikiye böler. Bölge genel olarak yüksek dağlardan oluşmaktadır. Dağlar arasında irili ufaklı göller bulunur. Son yıllarda evcil keçi ve kaçak kesim faaliyetlerinin engellenmesi sonucu orman alanlarında önemli bir artış meydana gelmiştir.

■ **Habitatlar**: Giresun Dağları genelde karışık ormanlardan oluşmuştur. Alçak kesimlerde orman bitki örtüsü kızılgağaç (*Alnus* sp.), akçaağaç (*Acer* sp.) türleri, kestane (*Castanea* sp.), doğu kayını (*Fagus orientalis*) ve saçlı meşelerden (*Quercus cerris*) oluşurken özellikle daha nemli olan kuzey yamaçlarda doğu ladini (*Picea orientalis*) ve Doğu Karadeniz göknarı (*Abies nordmanniana*) ağırlık kazanmaktadır. Güneye bakan kesimlerde ise sarıçam (*Pinus sylvestris*) ve titrek kavak (*Populus tremula*) ağırlık kazanmaktadır. 1750 metreden sonra orman sınırının sona ermesiyle çok geniş düzlükler, geniş dağ çayırları ve yüksek dağ gölleri göze çarpar. Dağların güney yamaçları daha açıklık olmakla birlikte tür çeşitliliği açısından daha zengindir.

■ **Türler**: Giresun Dağları özellikle bitkiler açısından oldukça önemli bir alandır. Dünya ölçeğinde bir tek bu alanda yaşadığı bilinen dört bitki türü bulunmaktadır: *Alchemilla orduensis*, *Centaurea drabifolioides*, *Hieracium giresunense* ve alpin kuşaktaki buzul göllere yakın akarsuların kayalık bölümlerinde yaşayan *Doronicum tobeyi*.

Yurtçular için önem taşıyan alanda, küçük kartal (*Hieraetus pennatus*) üremektedir.

Bir fare alttürü olan *Chionomys gud lasistanius*, bölgesel ölçekte önemli bir türdür.

Küresel ölçekte tehlike altında bulunan Kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) de ÖDA'da yaşamaktadır.

Ilıman orman biyomuna endemik bir kertenkele türü olan melez kertenkele (*Darevskia mixta*) alanda yaşamaktadır.

Altı kelebek türü için ÖDA kriterlerini sağlayan alanda, nesli küresel ölçekte tehlike altında bulunan Kafkas fisto kelebeği (*Zerynthia caucasica*) yaşamaktadır.

Alan, nesli tehlike altında olan *Cordulegaster insignis mzymtae* adlı kızıböceği için önemlidir.

■ **Alan Kullanımı**: Giresun Dağları geniş ve verimli meralara sahiptir. Bu nedenle bölgede yaylacılık ve hayvancılık gelişmiştir. Bu meralar üzerine hayvancılık faaliyetleri dışında mesire ve sayfiye yeri olarak da kullanılan yüzlerce yayla bulunmaktadır. Yaz aylarında yayla yolları yoğun trafiğe sahiptir ve yaz boyunca neredeyse tüm yaylalarda şenlikler düzenlenmektedir.

■ **Tehditler**: Bölgedeki yapılaşma alanı tehdit eden nedenlerin başında gelmektedir. Bölgede yoğun olarak yasadışı avcılık yapılmaktadır.

■ **Koruma Çalışmaları**: Giresun TÜRÇEK alanında koruma çalışmaları yürütülmektedir. Doğu Karadeniz Doğa Koruma (KarDoğa) Federasyonu da bölgede doğal yaşlı ormanların korunması için bilinçlendirme çalışmaları yürütülmektedir.

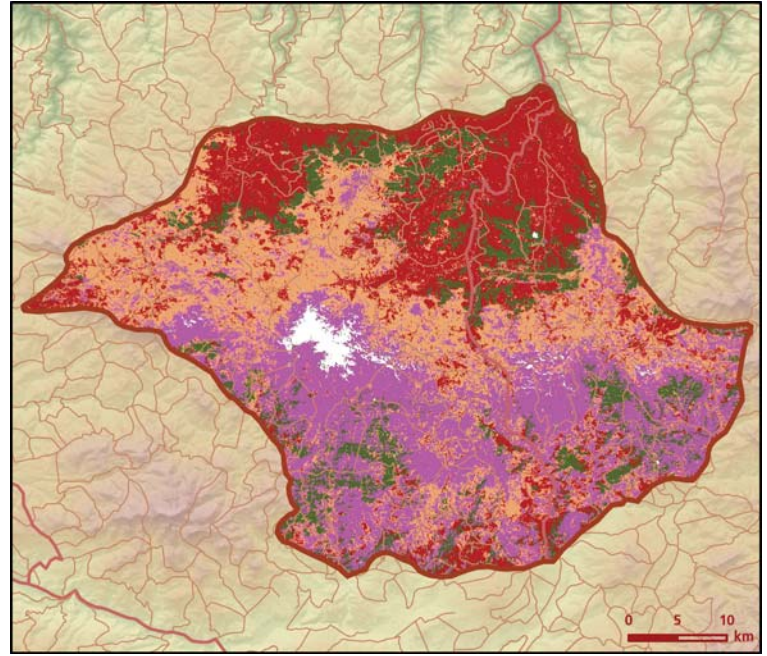
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Giresun TÜRÇEK Temsilciliği; Giresun İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü; Şebinkarahisar Kaymakamlığı.

■ **Ahmet Küttükçü**

Giresun Dağları önemli doğa alanı topografya haritası

Giresun Dağları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Alchemilla orduensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Anthemis anthemiformis</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Centaurea drabifolioides</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Doronicum tobeyi</i>	I	I	-	CR	Var	A1, A2
<i>Festuca lazistanica ssp. giresunica</i>	I	0	-	LC	Var	B2
<i>Hieracium argaeum</i>	I	0	-	EN	Var	A1
<i>Hieracium giresunense</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium tamderense</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Lilium ciliatum</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Micromeria fruticosa ssp. giresunica</i>	I	0	-	CR	Var	B1, B2
<i>Neotchihatchewia isatidea</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Pastinaca armena ssp. dentata</i>	I	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Primula longipes</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Symphytum longipetiolatum</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Taracetum albipannosum</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Tragopogon fibrosus</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Verbascum eriorrhodon</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
 <i>Dendrocopos medius</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Emberiza hortulana</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Falco peregrinus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Hieraetus pennatus - Avrupa</i>	0	0	LC	LC	3-4 Çift (Üreme)	C1
<i>Lullula arborea</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
 <i>Chionomys gud lasistanius</i>	0	0	NT	LC	Var	B2, C1
 <i>Mertensiella caucasica</i>	0	0	VU	-	Var	A1, A2, A4, C1
<i>Triturus karelinii</i>	0	0	LC	LC	Var	C1
 <i>Darevskia mixta</i>	0	0	-	-	Var	A2, A4, C1
 <i>Archon apollinus - Anadolu</i>	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Glaucopsyche alexis - Anadolu</i>	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Polyommatus eroides - Kuzey Anadolu</i>	0	0	-	CR	Var	B1, C1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Pseudophilotes bavius</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Zerynthia caucasica</i>	0	0	VU	VU	Var	AI, CI
 <i>Cordulegaster insignis mzymtae</i>	0	0	VU	(VU)	Var	BI, CI

Cordulegaster insignis mzymtae © Jean Pierre Boudot

Küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) © Melih Özbek

Gölova Gölleri

DKD003

İzlenmesi Gerekli
Gerileme (-1)

Deniz düdükçünü (*Phalaropus lobatus*) © Emin Yoğurtçuoğlu

Yüzölçümü : 4931 ha
Boylam : 38,57°D
Enlem : 40,05°K
Koruma Statüleri : Yok

Yükseklik : 1130 m - 1420 m
İl(ler) : Sivas
İlçe(ler) : Akıncılar, Gölova

Bu ÖDA, BTC Boru Hattı Şirketi'nin desteğiyle belirlenmiş ve detaylı olarak araştırılmıştır.

■ **Alanın Tanımı:** ÖDA sınırları içinde Gölova Barajı, Aşağı Tepecik Gölü ve Sütülgöl yer almaktadır. Gölova Baraj Gölü adını aldığı ilçe merkezinin hemen güneyinde yer alırken, Aşağı Tepecik Gölü, Refahiye-Suşehri karayolunun hemen kuzeyinde yer alır. Daha küçük olan Sütülgöl ise yolun güneyinde yer alır ve Aşağı Tepecik'e yaklaşık iki kilometre uzaklıktadır. Bu göller Çobanlı Deresi'nin hemen yanında yer alan tatlı su gölleridir.

■ **Habitatlar:** Aşağı Tepecik Gölü'nün özellikle güney ve batı kıyıları sazlıklar ve ıslak çayırlarla çevrilmiştir. Bunların etrafında kavaklıklar ve meyve bahçeleri bulunmaktadır. Gölün kuzey ve doğu kıyıları genelde tahıl ekilen alçak tepelerle çevrilmiştir. Sütülgöl'de zayıf sazlıklar bulunmaktadır ve bu gölün etrafında da tarlalar ve kavaklıklar bulunur.

■ **Türler:** Bir tür siğirkuyruğu olan *Verbascum trichostylum* alanda bulunan endemik bir türdür. Alan bunun yanında Aşağı Tepecik Gölü'ndeki sazlık alanda üreyen dikkuyruk ördekleri (*Oxyura leucocephala*) nedeniyle ÖDA statüsü kazanır.

Alanda eskiden turnalannın (*Grus grus*) ürettiği bilinmektedir. Ancak alanda yapılan drenaj çalışmalarının sonucunda sulakalanlar doğal özelliklerini büyük ölçüde yitirmiştir. Turnalar artık alanda yalnızca göç döneminde görülür.

Alanda ÖDA kriterlerini sağlamamakla birlikte göç döneminde pasbaş patka (*Aythya nyroca*), elmabaş patka (*Aythya ferina*) ve tepeli patka (*Aythya fuligula*) gibi ördek türlerinin yanı sıra kıyı kuşları da bulunur.

■ **Alan Kullanımı:** Tarım ve hayvancılık bölgedeki en yaygın alan kullanım faaliyetleridir. Baraj gölünde balıkçılık faaliyetleri yürütülür.

■ **Tehditler:** Aşağı Tepecik Gölü'nün güney bölgesindeki sulakalan Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından kurutulmuştur. 1990'lı yılların başında işletime açılan Gölova Barajı inşaatının etkileri tam bilinmemekle birlikte bulunduğu akarsu havzasındaki küçük sulakalanları tahrip ettiği düşünülmektedir.

■ **Koruma Çalışmaları:** Alanda bilinen bir koruma çalışması bulunmamaktadır.

Dikkuyruk (*Oxyura leucocephala*) © Cem Orkun Kırac

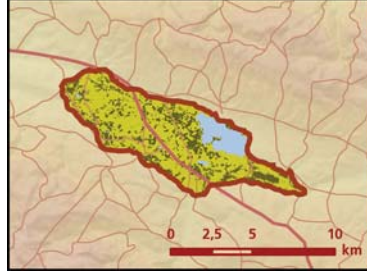
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Sivas Valiliği; Sivas İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Gölova Kaymaklığı; Akıncılar Kaymaklığı.

■ **Geoff Welch, Hilary Welch**

Gölova Gölleri önemli doğa alanı topografya haritası

Gölova Gölleri önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Verbascum trichostylum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
 <i>Oxyura leucocephala</i> - Doğu Akdeniz ve İran	0	0	EN	VU	1-2 Çift (Üreme)	A1, B1, C1

Gri balıkcıl (Ardea cinerea) © Melih Özbe

Kop Dağı

DKD004

Korumaya Bağımlı
Aynı (0)

Draba brunifolia ssp. *armenica* © Önder Erdem

Yüzölçümü : 44319 ha
Boylam : 40,52°D
Enlem : 40,08°K
Koruma Statüleri : Yok

Yükseklik : 1650 m - 2918 m
İl(ler) : Bayburt, Erzurum
İlçe(ler) : Bayburt merkez, Ilıca, Aşkale

- **Alanın Tanımı**: Kop Dağı, Erzurum-Bayburt yolu üzerinde en yüksek noktası 2918 metre olan bir dağ silsilesidir. Kuzeyinde Çoruh Nehri'nin kolları, güneyinde ise Karasu Çayı ile çevrilmiştir. Bir zamanlar ormanlarla kaplı olan bölgede uzun süreli orman kesimleri bölgenin bitki örtüsünü büyük ölçüde değiştirmiştir. Bugün alanın çok büyük kısmı bozkırlarla kaplıdır.
- **Habitatlar**: Kop Dağı genel olarak dağ bozkırlarıyla kaplıdır. Ancak yer yer orman kalıntıları da bulunmaktadır. Bitki örtüsü genel olarak çalılık formundadır. Bunun yanında bölgenin yüksek kesimlerinde yüksek dağ çayırları uzanır.
- **Türler**: Alanda 34 bitki taksonu ÖDA kriterlerini sağlamaktadır. Bunlardan *Stachys bayburtensis* ve *Hesperis stellata* dünya üzerinde yalnızca Kop Dağı'nda yaşamaktadır. Kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) Kop Dağı'nda bulunan ve nesli dünya ölçeğinde tehlike altında bulunan bir türdür. ÖDA kelebek türleri açısından da önceliklidir. 17 kelebek türü ÖDA kriterlerini sağlamaktadır. Nesilleri dünya ölçeğinde tehlike altına bulunan iki ayrı kelebek türü alanda bulunmaktadır; apollo kelebeği (*Parnassius apollo*) ve beşparmakotu zıpzı (*Pyrgus cirsii*).
- **Alan Kullanımı**: ÖDA, Bayburt - Erzurum karayolu üzerinde bulunur ve Karadeniz'i Doğu Anadolu'ya bağlayan en önemli geçitlerden birinin üzerinde yer alır. Bölgede hayvancılık önemli geçim kaynaklarının başında gelir. Bölge halkı alandaki bazı bitki türlerini toplayarak gelir elde etmektedir. Kop Dağı geçtiğimiz yıllar da kış sporlarına yönelik turizmin geliştirilmesi için turizm merkezi ilan edilmiştir.
- **Tehditler**: Alandaki yoğun otlama baskısı ve kaçak ağaç kesimi bölgenin bitki örtüsüne zarar vermektedir. Bölgede planlanan kış turizmi merkezi, alanın kaldırma kapasitesi ve bölgedeki doğal değerler göz önüne alınarak planlanmalıdır.
- **Koruma Çalışmaları**: TEMA Vakfı, Bayburt Valiliği ve Alman Teknik İşbirliği Kurumu'nun (GTZ) işbirliği ile 2001 yılında Bayburt'ta ÖDA sınırları içinde ve yakın çevresinde yer alan beş köyde

(Kop, Çalidere, Örence, Demirkaş ve Sığırıcı) başlatılan "Bayburt İli Kop ve Burnazdere Havzalan Erozyon Kontrolü, Doğal Kaynakların Yönetimi ve Kırsal Kalkınma Projesi" 2005 yılında tamamlanmıştır.

Aleea fasciculiflora © Selçuk Ertekin

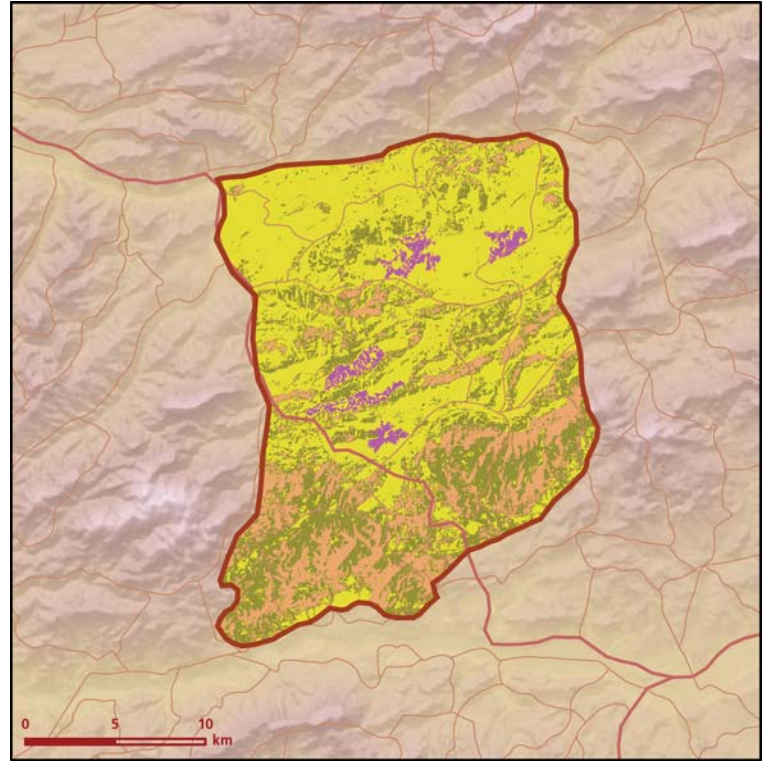
■ Yeri İlgili Sahipleri

Bayburt Valiliği; Erzurum Valiliği; Bayburt İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; TEMA Vakfı.

■ Bahtiyar Kurt, Yıldray Lise

Kop Dağı önemli doğa alanı topografya haritası

Kop Dağı önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Acantholimon kotschyi ssp. laxispicatum</i>	I	0	-	VU	Var	B1
<i>Alcea fasciculiflora</i>	I	0	-	DD	Var	A2
<i>Arenaria pseudoacantholimon</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Arenaria scariosa</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Astragalus atropurpureus</i>	0	0	-	-	Var	A2
<i>Astragalus canescens</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Astragalus czorochensis</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus kitianus</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Astragalus longifolius</i>	0	0	-	-	Var	A2
<i>Astragalus psoraloides</i>	0	0	-	-	Var	A2
<i>Astragalus trachytrichus</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Campanula argentea</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea schischkinii</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Consolida armeniaca</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Draba brunifolia ssp. armeniaca</i>	I	0	-	LC	Var	B2
<i>Festuca ziganensis</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Gypsophila bitlisensis</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Hesperis schischkinii</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Hesperis stellata</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium odontophyllum</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Isatis erzurumica</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Lilium ciliatum</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Linaria sintenisii</i>	I	0	-	DD	Var	A2
<i>Neotchihatchewia isatidea</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Onobrychis araxina</i>	I	0	-	VU	Var	A1
<i>Paracaryum corymbiforme</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Primula longipes</i>	I	0	-	NT	Var	A2

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Ranunculus tempskyanus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Salvia huberi</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Scorzonera inaequiscapa</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Scorzonera sosnowskyi</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Stachys bayburtensis</i>	1	1	-	CR	Var	A1, A2
<i>Veronica fridericae</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Veronica kopgeciensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1
 <i>Lanius collurio</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Lullula arborea</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Luscinia svecica magna</i>	0	0	LC	(VU)	Var (Üreme)	B1, C1
 <i>Mertensiella caucasica</i>	0	0	VU	-	Var	A1, C1
 <i>Anthocharis damone</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Erebia medusa</i> - Balkanlar ve K. Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Euphydryas aurinia</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1, C1
<i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	B1
<i>Glaucopsyche alexis</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Glaucopsyche arion</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	EN	Var	B1
<i>Glaucopsyche nausithous</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1, C1
<i>Melitaea aurelia</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Muschampia proteides</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Nymphalis xanthomelas</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Parnassius apollo</i>	0	0	VU	VU	Var	A1
<i>Polyommatus diana</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, C1
<i>Polyommatus poseidon</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Polyommatus tankeri</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, C1
<i>Pseudophilotes bavius</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	B1, C1
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Pyrgus cirsii</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1

Kop Dağı © Özcan Yüksek

Tanker'in çokgözlüsü (*Polyommatus tankeri*) © Ahmet Baytaş

Kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) © Ali İhsan Gökçen

DKD005

**Acil
Gerileme (-1)**

Doğu Karadeniz Dağları

Yüzölçümü : 1728316 ha

Yükseklik : 0 m - 3932 m

Boylam : 40,43°D

Enlem : 40,81°K

İl(ler) : Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Bayburt, Erzurum, Gümüşhane

İlçe(ler) : Artvin merkez, Borçka, Hopa, Arhavi, Murgul, Yusufeli, Rize merkez, Hemşin, Fındıklı, Ardeşen, Pazar, Çayeli, Çamlıhemşin, İyidere, Güneysu, Kalkandere, İkizdere, Derepazarı, Trabzon merkez, Hayrat, Of, Sürmene, Araklı, Arsin, Yomra, Akçaabat, Çarşıbaşı, Vakfıkebir, Beşikdüzü, Şalpazarı, Tonya, Düzköy, Maçka, Köprübaşı, Dernek Pazarı, Çaykara, Eynesil, Görele, Tirebolu, Çanakçı, Güce, Doğan kent, Gümüşhane merkez, Kürtün, Torul, Köse, Bayburt merkez, Aydıntepe, Demirözü, İspir, Pazaryolu

Koruma Statüleri : Milli park, tabiatı koruma alanı, tabiat parkı, tabiat anıtı, yaban hayatı geliştirme sahası, özel çevre koruma bölgesi, doğal sit alanı, arkeolojik sit alanı

EKOĞRAFYA

Doğal yaşam açısından büyük öneme sahip olması ve kesintisiz doğal yaşam alanları içermesi nedeniyle bu bölge diğer ÖDA'lardan farklı olarak bir "ekokoğrafya" şeklinde tanımlanmış ve bu envanter kapsamında bir bütün olarak incelenmiştir. Önümüzdeki yıllarda daha detaylı araştırmalar yapıldıktan sonra Doğu Karadeniz Dağları ekokoğrafyasının çok sayıda ÖDA'ya bölünmesi gündeme gelecektir.

Güzel amannisa (*Melitaea aurelia*) © Ahmet Baytaş

■ **Alanın Tanımı:** Türkiye'nin en büyük yüzölçümüne sahip koruma öncelikli alanı olan bölge, Doğu Karadeniz kıyı şeridini ve bu kıyılara paralel olarak uzanan yaklaşık 250 km uzunluğunda ve büyük ölçüde bazik volkanik kayalardan oluşan çok büyük bir dağ silsilesini içerir. Alanın batı sınırını Harşit Çayı, güneydoğu sınırını Çoruh Nehri, doğu sınırını ise Karçal Dağları ve Gürcistan sınırı oluşturmaktadır.

Karadeniz kıyı çizgisinden başlayan dağlar, batı bölümlerinde nispeten alçak olup doğuya doğru gidildikçe yükselmekte ve Türkiye'nin en yüksek dördüncü zirvesi olan 3932 metrelik Kaçkar Dağları ile doruğa ulaşmaktadır. Bölgede 3000 metrenin üzerinde çok sayıda zirve bulunmaktadır: Deveboynu Tepe (3082 m), Soğanlı Dağları (3376 m), Altıparmak Dağı (3499 m), Demir Dağı (3188 m), Güngörmez Dağı (3523 m), Kurt Dağı (3224m), Gül Dağı (3348 m).

Dağların kuzey yamaçları denize dik iner. Çok sayıda akarsu ve mevsimsel dere güneykuzey doğrultusundaki derin vadilerden sayısız şelaleler yaparak denize ulaşır. Dağın üst kesimlerinde çok sayıda küçük buzul gölü ve bir dizi küçük buzul bulunmaktadır. Güneyde ise dağlar dik bir biçimde uzanarak Doğu Anadolu platosu ve Çoruh Vadisi ile buluşurlar. Güneydeki yükseklikler 200-1500 metre arasında değişmektedir.

Türkiye'nin en fazla yağış alan bölgesi olan Doğu Karadeniz Dağları'nda yıllık yağış miktarı 2 bin 500 milimetreye kadar çıkar ve deniz seviyesinden zirvelere gidildikçe ılıktan soğuğa değişen ısı farklılıkları görülür. Alanın değişik jeolojik yapısı ile alandaki yağış, yükseklik ve sıcaklık farkları yaşam alanlarında ve türlerde büyük bir çeşitliliğe neden olmuştur.

■ **Habitatlar:** Alan çok farklı yaşam ortamını birlikte barındırır. Bu yaşam ortamları kuzeyden güneye doğru şöyle sıralanmıştır: kayalık ve yer yer kumullardan oluşan kıyı ekosistemi, nemli akarsu bitki örtüsünün uzandığı akarsular, tarım alanları, alçalarda yaprak döken ormanlar (kayın, gürgen, kestane, kızılçam), daha yüksek rakımlarda iğne yapraklı ormanlar (doğu ladini, Doğu Karadeniz göknarı, sarıçam), karışık yüksek dağ ormanları, orman kuşağı

içinde ve orman sınırı üzerinde ormangülü (*Rhododendron* spp.) çalılıkları, turbalık alanlar, yüksek dağ çayırları, çok yüksek zirvelerde yer alan alpin göller ve sarp kayalıklar.

Orman kuşağı, alçak kesimlerinde artık yerini çay ve fındık bahçeleri bırakmış da daha dik ve yüksek yamaçlar çoğunlukla doğal yaşlı ormanlara ev sahipliği yapmaya devam etmektedir.

Doğal orman kuşağının en alt basamağında yer yer 800-900 metre yüksekliğe kadar çıkan kestane (*Castanea sativa*) ve sapsız meşenin (*Quercus petraea* ssp. *iberica*) baskın olduğu geniş yapraklı ormanlar görülür. Bu ormanlarda adi gürgen (*Carpinus betulus*) ve doğu kayını (*Fagus orientalis*) da yer alır. Kestane ve meşe ormanlarının üstünde 1700 metreye kadar yükselen ve doğu kayınının baskın olduğu geniş yapraklı ormanlar büyük yer kaplar.

Doğu ladini (*Picea orientalis*) 900 metre yükseklikten itibaren doğu kayını toplulukları arasında yer yer gözükmeye başlar ve 1500 metreden itibaren geniş ve saf meşçereler oluşturur.

Orman sınırından sonra 1700-2000 metre arasında yaprak döken türler ve *Rhododendron caucasicum* adlı orman gülünün baskın olduğu gür çalı toplulukları yer alır. Birçok endemik tür içeren yüksek dağ çayırları 2000-3100 metre arasında görülür. Yüksek dağ çayırlarının üzerinde yılın büyük kısmı karla örtülü sarp kayalıklar da nadir ve endemik bitkiler açısından oldukça zengindir.

Özellikle İkizdere – Çağırnkaya küçük turba gölleri ve Soğanlı Dağları'nda yer alan Ağaçbaşı Yaylası turbalıkları nadir bitki türleri içerir. Dağ sırası boyunca kızılçamın (*Pinus brutia*) baskın olduğu nemli akarsu ormanları ve alüvyal ormanlar uzanır.

Türkiye'deki saf şimşir (*Buxus sempervirens*) ormanlarının en iyi örneklerinden birini içeren Fırtına Vadisi; İkizdere'nin üst bölümlerindeki Cimil ve Kabahor vadileri; deniz seviyesinde lokal olarak yetişen sarıçam (*Pinus sylvestris*) ormanlarını barındıran Hopa Çamburnu; Artvin

civarındaki dağlar ve zirveleri (Şavval Tepe) ile doğal yaşlı ormanları oluşturan çok sayıda antik nitelikte ağaçları içeren Gümüşhane Örmcek ormanları ekokoğrafya içinde alan benzersiz yaşam alanlarının örneklerindedir.

ÖDA'nın güney bölgesindeki yamaçlarda daha az nemli bir iklim görülür. Bu kesimde yine Karadeniz orman kuşağı bitkileri görülmekle birlikte yer yer Öksin ve İran-Turan bitkilerinin kısmı göze çarpar.

■ **Türler:** Çeşitli jeolojik özelliklerin bir araya geldiği, yükseklik farklılıklarının geniş bir çeşitlilik gösterdiği ve farklı iklim şartlarının sahip olan ekokoğrafya, birçok endemik ve dar yayışlı bitki, kuş, memeli, sürüngen ve çiftyaşamlı, içsu balığı, kelebek, kızböceği türlerine ev sahipliği yapar.

ÖDA kriterlerinin sağlayan 159 bitki taksonuna ev sahipliği yapan alanda birçok endemik bitki türü bulunmaktadır. Bunlardan 21'i dünya üzerinde sadece buraya özgüdür: *Aethionema sintenisii*, *Alchemilla ancerensis*, *Alchemilla cimilensis*, *Alchemilla elevitensis*, *Alchemilla hemsinica*, *Alchemilla ikizdereensis*, *Alchemilla kackarensis*, *Alchemilla trabzonica*, *Astragalus arakliensis*, *Barbarea integrifolia*, *Erodium hendrikii*, *Festuca pontica*, *Galanthus koenenianus*, *Geranium davisianum*, *Onobrychis lasistanica*, *Rhodothamnus sessilifolius*, *Salix rizeensis*, *Sempervivum furseorum*, *Senecio ovatifolius*, *Symphytum savvalense* ve *Verbascum decursivum*.

ÖDA, Çoruh Vadisi'yle birlikte özellikle süzülen yırtıcı kuşlar için küresel ölçekte önemli bir göç merkezidir. Bu çok özel coğrafya, dünyada yalnızca Kafkasya bölgesinde yaşayan dağ horozunun (*Tetrao mlkosiewiczi*) en büyük popülasyonlarını barındırır. Sakallı akbaba (*Gypsetus barbatus*), küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), kara akbaba (*Aegypius monachus*), kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*), küçük kartal (*Hieraaetus pennatus*) ve bıyıklı doğan (*Falco biarmicus*) gibi yırtıcılar için önemli üreme alanıdır. Alanda üreyen diğer öncelikli türler arasında urkeklik (*Tetrao gallus caspius*), kadife ördek (*Melanitta fusca*) ve turna (*Grus grus*) yer alır. Gümüş martı (*Larus cachinnans michahellis*) ve karagerdanlı dalgıç (*Gavia arctica*) ise alanın kıyı kesimlerinde kışlar.

Alanda nesli küresel ölçekte tehdit altında olan yaban keçisinin (*Capra aegagrus*) büyük bir nüfusu yaşar. Alacasansanın tehlike altındaki bir alttürü olan *Vormela peregusna peregusna* diğer bir öncelikli türdür. Fındıkfaresinin bölgedeki alttürü olan *Muscardinus avellanarius trapezius* Türkiye'ye endemiktir. Ekokoğrafya içinde basık burunlu yarasası (*Barbastella barbastellus*) Çamlıhemşin ilçesi civarında, Akdeniz nalburunlu yarasası (*Rhinolophus euryale*) ise Trabzon Beştaş, Bağışlı ve Çatak köyleri mağaralarında görülür.

Bölge özellikle barındırdığı dar yayışlı ve endemik sürüngen ve çiftyaşamlı türleri açısından oldukça önemlidir. Bu türler arasında çiftyaşamlılardan kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) ve sürüngenlerden Klark kertenkelesi (*Dareuskiia clarkorum*), Hemşin yılanı (*Natrix megaloccephala*), toşbağa (*Testudo graeca*), Kafkas engereği (*Vipera kaznakovi*) ve Çoruh engereği (*Vipera pontica*) bulunur. Alan, ülkemize endemik Baran engereği (*Vipera barani*) ve Çoruh engereği (*Vipera pontica*) için küresel ölçekte önemlidir.

Bölgedeki akarsular, nesli bölgesel ölçekte tehlike altında olan deniz alası (*Salmo trutta labrax*) ve ülkemize endemik dere dokuzgözlüsü (*Lampetra lanceolata*) içsu balıklarına ev sahipliği yapar.

İlman kuşak orman ve alpin biyomlarında yaşayan endemik ve nesli tehlike altındaki kelebek türlerine ev sahipliği yapar. 26 kelebek taksonu ÖDA kriterlerini sağlamaktadır. Bunlardan Kafkas fisto kelebeği (*Zerynthia caucasica*), beşparmakotu zıpzı (*Pyrgus cirsii*) ve apollo kelebeğinin endemik bir alttürünün (*Parnassius apollo trabzonus*) nesli tehlike altındadır. Torul çokgözlüsü (*Plebeius torulensis*) ise dünyada sadece bu bölgede yaşamaktadır.

Alan nesli tehlike altında olan *Cordulegaster insignis mzymtae* ve ülkemize endemik *Calopteryx splendens waterstoni* isimli kızböceği alttürlerini barındırır.

■ **Alan Kullanımı:** ÖDA'daki başlıca insan faaliyetleri ormancılık, tarım, hayvancılık ve turizmdir. Bölgedeki yüksek zirveler ve yüzlerce yayla, yerli ve yabancı birçok turisti alana çeker ve bölge için önemli bir gelir kaynağıdır. Yaylalar hayvancılık faaliyetleri dışında mesire, sayfiye ve turizm merkezi olarak da kullanılmaktadır. Bölgedeki yaylaların 20 kadanı yayla turizmi ve doğa sporlarının geliştirilmesi için turizm merkezi ilan edilmiştir. Son yıllarda artan talep nedeniyle yaylalara yol yapımı ve çok katlı betonarme ev ve tesislerde artış görülmektedir. Yaz aylarında yaylalar arası yollar yoğun trafiğe sahiptir.

Ancılık bölgede gerçekleştirilen önemli ekonomik faaliyetlerden biridir. Ayrıca bölge halkı bazı bitki türlerini toplayarak gelir elde eder. Artvin Murgul ve Rize Çayeli çevresinde bakır

madeni işletmeciliği yapılır. Kıyı şeridinde yoğun olarak balıkçılık faaliyetleri yürütülür. Bölgede yoğun olarak memeli ve kuş avcılığı yapılır.

Bölgeye yoğun olarak fındık ve çay yetiştirilir. Aynı zamanda sebze ve meyvecilik de yapılır. Dağ silsilesinin Çoruh Vadisi'ne bakan kollarında zeytin ve turuncgiller yetiştirilir.

■ **Tehditler:** Bölgedeki plansız yapılaşma, alanı tehdit eden faktörlerin başında gelmektedir. Ayrıca nüfus artışı ve içgöç nedeniyle dar kıyı şeridinde aşırı yapılaşma son yıllarda hızla artmaktadır. Karadeniz otoyolu inşaatı alanın kıyı bölümünü büyük ölçüde tahrip etmiştir. Buna ek olarak yol inşaatında kullanılmak üzere açılan kum, çakıl ve taş ocakları bölgedeki biyolojik çeşitliliğe zarar vermektedir.

Bölgede planlanan kış sporlarına yönelik turizmin geliştirilmesi için çalışmalar, yeni yayla turizm merkezlerinin taşıma kapasitesi ve bölgenin zengin biyolojik çeşitliliğine özellikle de yaban hayatına vereceği zararlar göz önüne alınarak planlanmalıdır. Bunun yanında özellikle yaz boyunca neredeyse tüm yaylalarda şenlikler düzenlenmesi insan baskısını artırmakta ve ÖDA'daki doğal yaşam ve çayır-mera ekosistemleri için tehdit oluşturmaktadır.

Bölgedeki diğer sorunların başında akarsular üzerinde yapımı devam eden baraj inşaatları gelmektedir. Bunun yanında, onlarca barajın daha yapılması planlanmaktadır. Özellikle denizalasının göçünü olumsuz yönde etkileyecek ve bölgenin su dinamiklerini değiştirecek olan bu inşaatlar bölgedeki sivil toplum kuruluşları ve artık ana gelir kaynağı turizm olmaya başlayan yöre halkı tarafından kabul görmemektedir.

Alanda son on yıla kadar sürdürülebilir olmayan ormancılık faaliyetleri uygulanmış ve özellikle doğal yaşlı orman varlığı üzerinde olumsuz bir etki yaratılmıştır. Son yıllarda bölgede koruma ağırlıklı sürdürülebilir ormancılık etkinlikleri yapılmaktadır. Özellikle Fırtına Vadisi'nde yapılan yasadışı şimsir kesimleri bölge ormanlarının eşsiz yapısına büyük zarar vermektedir.

Bölgede tanıma elverişli toprakların azlığı nedeniyle alçak kesimlerdeki ormanlar tahrip edilerek tarıma açılmıştır. Bölgede yoğun olarak yasadışı avcılık yapılmaktadır.

Türkiye'nin en büyük ve en önemli turbalık alanlarından biri olan Ağaçbaşı yaylasında yakacak ve ticari amaçla aşırı turba çıkarımı diğer sorunlardan biridir.

■ **Koruma Çalışmaları:** Ekokoğrafya içinde, milli park, tabiatı koruma alanı, tabiat parkı, tabiat anıtı, yaban hayatı geliştirme sahası, özel çevre koruma bölgesi, doğal ve arkeolojik sit alanı statülerinde çok sayıda koruma alanı bulunur. Ancak geniş yüzölçümüne sahip bu alanın büyük kısmı koruma altında değildir.

Alan sınırları içerisinde yer alan Altındere Vadisi, Kaçkar Dağları ve Hatila Vadisi milli parklarının uzun devre gelişme planları hazırlanmaktadır. ÖDA içinde ayrıca Çamburnu ve Örmcek Ormanı tabiatı koruma alanları, Uzunöl Tabiat Parkı ve Özel Çevre Koruma Bölgesi, Rize Çamlıhemşin Kaçkar ve Artvin Yusufeli Çoruh Vadisi yaban hayatı geliştirme sahaları, yaşlı ağaçları içeren yaklaşık on tabiat anıtı ve birçok doğal sit alanı bulunmaktadır.

Bölgede uzun yıllardan beri birçok ulusal, bölgesel ve yerel sivil toplum kuruluşu doğa koruma çalışmaları yürütmektedir. Ulusal STK'lardan Doğa Derneği, WWF-Türkiye, Doğal Hayatı Koruma Derneği, Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, TÜRÇEK; bölgesel STK'lardan KarDoğa Federasyonu, Yeşil Artvin Derneği, Karadeniz Çevre Derneği, Kaçkar Dağcılık Rafting İhtisas Kulübü gibi STK'lar bölgede çalışmalarına devam etmektedir.

Alanda özellikle Fırtına Vadisi üzerinde yapımı düşünülen baraj inşaatları başta yöre halkı, Çamlıhemşin ve Hemşin Vakti ile ulusal doğa koruma kuruluşlarının yoğun çalışmaları sonucunda engellenmiştir. Bu tepkilere ve mahkeme kararlarına rağmen bölgedeki akarsular üzerine baraj yapımı istekleri yoğun olarak gündeme gelmeye devam etmektedir.

Kafkasya Ekolojik Bölgesi çalışmaları çerçevesinde hazırlanan Kafkasya Ekolojik Bölge Doğa Koruma Planı'nda en öncelikli bölgelerden biri olarak tespit edilen ekokoğrafyada sivil toplum kuruluşlarının doğa koruma ve sürdürülebilir kaynak kullanımı çalışmaları 2004-2008 yılları arasında Kritik Ekosistemler Ortaklık Fonu (CEPF) tarafından desteklenmektedir.

Doğa Derneği, BTC Çevre Yatırımları Programı kapsamında RSPB ve BirdLife ortaklığında "Dağ Horozu Koruma Projesi" kapsamında bölgedeki dağ horozlarının dağılım ve sayılarının araştırarak türün korunması için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile ulusal tür eylem planı hazırlamıştır. Ayrıca, yöre halkının desteğiyle İkizdere ilçesinde her yıl Dağ Horozu Festivali düzenlenmeye başlamıştır.

Verçenik Yaylası © Yıldırım Güngör

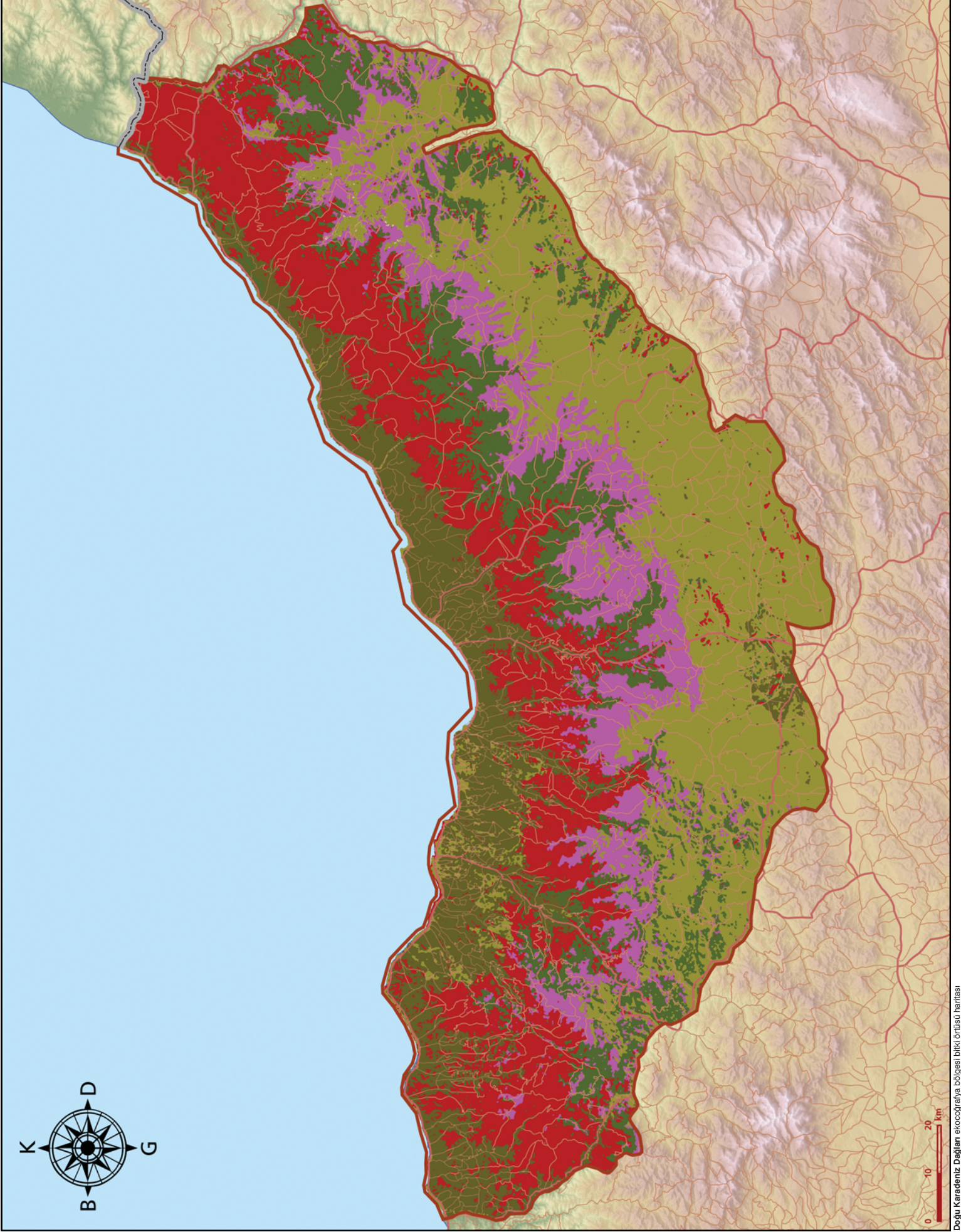
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü; Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü; Artvin Orman Bölge Müdürlüğü; Trabzon İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Rize İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Karadeniz Üniversitesi Orman Fakültesi Dekanlığı; Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi Dekanlığı; KarDoğa Federasyonu; Yeşil Artvin Derneği; Karadeniz Çevre Derneği; Çamlıhemşin ve Hemşin Vakti; Doğal Hayatı Koruma Derneği; WWF-Türkiye; Doğa Derneği.

■ **Oğuz Kurdoğlu, Yıldırım Güngör**

Doğu Karadeniz Dağları ekocoğrafya bölgesi topografya haritası

Değir Karadeniz Dağları ekocöğrafya bölgesi bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Aethionema sintenisii</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Albizia julibrissin</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla tiryalensis</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Alchemilla akdaganica</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Alchemilla ancerensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla ayazii</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Alchemilla ayderensis</i>	I	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Alchemilla basakii</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Alchemilla beyazoglu</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Alchemilla cimilensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla daghestanica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla elevitensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla hayirliogluorum</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Alchemilla hemsinica</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla ikizdereensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla kackarensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla microscopia</i> - Doğu Karadeniz	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Alchemilla oriturca</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Alchemilla plicatissima</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla rizensis</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Alchemilla smirnovii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla speciosa</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla stevenii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla trabzonica</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Alchemilla ziganadagensis</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Allium djimilense</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Allium ponticum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Arenaria pseudoacantholimon</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Arum orientale ssp. amoenum</i>	I	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Astragalus arakliensis</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Astragalus bachmarensis</i>	0	0	-	DD	Var	A2
<i>Barbarea integrifolia</i>	I	I	-	EN	Var	A1, A2
<i>Betula browicziana</i>	I	0	NT	VU	Var	A1, A2
<i>Brunnera macrophylla</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Campanula latiloba ssp. rizeensis</i>	I	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Campanula seraglio</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Carex melanorrhyncha</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Carex pontica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Centaurea hedgeri</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea leptophylla</i>	I	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Cerastium lazicum</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Cicerbita boissieri</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Cirsium adjaricum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium munitum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium obvallatum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium pseudopersonata ssp. kusnezowianum</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Consolida armeniaca</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Cousinia woronowii</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Crocus aerius</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Crocus biflorus ssp. artvinensis</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Cynoglossum holosericeum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Delphinium araraticum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Doronicum macrolepis</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Draba bruniifolia ssp. armeniaca</i>	1	0	-	LC	Var	B2
<i>Dryopteris liliana</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Eleutherospermum lazicum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Elymus lazicus ssp. lazicus</i>	1	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Elymus longearistatus ssp. sintenisii</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Elymus sosnowskyi</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Epigaea gaultherioides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Epilobium colchicum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Erodium absinthoides ssp. latifolium</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Erodium hendrikii</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Erysimum deflexum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Euphrasia amblyodonta</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Festuca djimilensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Festuca lazistanica ssp. lazistanica</i>	1	0	-	NT	Var	B2
<i>Festuca paphlagonica ssp. villosula</i>	1	0	-	DD	Var	B2
<i>Festuca pontica</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Festuca sommierii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Festuca xenophontis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Galanthus koenenianus</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Galanthus rizehensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Geranium davisianum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Gypsophila tenuifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Helichrysum artvinense</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Heracleum sosnowskyi</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Heracleum sphondylium ssp. artvinense</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Herniaria argaea</i>	1	0	-	VU	Var	A1
<i>Hieracium amblylepis</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium djimilense</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Hieracium hypopityforme</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Hieracium insolitum</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Hieracium lazistanum</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Hieracium microtum</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Hieracium rizeense</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Hieracium spodocephalum</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Hieracium subrosulatum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hypericum nummularioides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Iris histrioides</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Iris lazica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Lamium sulphureum</i>	1	0	-	DD	Var	A2

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Lilium ciliatum</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Lilium kesselringianum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Milium schmidtianum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Myosotis amoena</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Myosotis lazica</i> - Doğu Karadeniz	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Myosotis platyphylla</i>	1	0	-	VU	Var	A1
<i>Narthecium balansae</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Nonea pulmonaroides</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Onobrychis araxina</i>	1	0	-	VU	Var	A1
<i>Onobrychis lasistanica</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Onosma circinnatum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Onosma mirabilis</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Orchis stevenii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Orobanche gamosepala</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Osmanthus decorus</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Papaver arachnoideum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Papaver lateritium</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Pedicularis atropurpurea</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla dodsii</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Potentilla lazica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla oweriniana</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla savvalensis</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Primula elatior ssp. pseudoelatior</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Primula longipes</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Primula megaseifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Quercus pontica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Ranunculus dissectus ssp. rigidulus</i>	1	0	-	DD	Var	B2
<i>Ranunculus tempskyanus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Rhaphicarpa medwedewii</i>	0	0	-	EN	Var	A2, B1
<i>Rhododendron smirnovii</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Rhododendron ungerii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Rhodothamnus sessilifolius</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Ruscus colchicus</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Salix rizeensis</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Salix trabzonica</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Saxifraga artvinensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Scabiosa balianii</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Scrophularia capillaris</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Sedum euxinum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Sempervivum furseorum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Senecio inops</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Senecio integrifolius ssp. karsianus</i>	1	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Senecio lazicus</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Senecio ovatifolius</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Senecio trapezuntinus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Seseli petraeum</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1

Dağ horozu (*Tetrao mlkosiewiczzi*) © Ruedi Aeschlimann

Apollo (*Parnassius apollo trabizonus*) © Ahmet Baytaş

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Silene scythicica</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Stachys choruhensis</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Stachys cretica ssp. trapezuntica</i>	1	0	-	LC	Var	B2
<i>Stachys rizeensis</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Symphyandra lazica</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Symphytum armeniacum</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Symphytum longipetiolatum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Symphytum savvalense</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Symphytum sylvaticum ssp. sylvaticum</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Taraxacum fedtschenkoi</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Thlaspi sintenisii</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Trifolium polyphyllum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Vaccinium vitis-idaea ssp. vitis-idaea</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Valeriana saxicola</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Verbascum decursivum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Verbascum eriorrhodon</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Verbascum gracilescens</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Veronica hispidula ssp. ixodes</i>	1	0	-	NT	Var	B2
<i>Veronica liwanensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Veronica telephiifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Zelkova carpinifolia ssp. yomraensis</i>	0	0	NT	EN	Var	B1
 <i>Accipiter brevipes</i> - Avrupa	0	0	LC	VU	1500-3000 Birey (Göç)	A3, B3, C1, C3
<i>Aegolius funereus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Aegypius monachus</i> - Avrupa	0	0	NT	LC	10 Çift (Üreme)	C1
<i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	LC	LC	25 Çift (Üreme)	C1
<i>Bubo bubo</i>	0	0	LC	LC	3 Çift (Üreme)	C1
<i>Caprimulgus europaeus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Dendrocopos leucotos</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	C1
<i>Dendrocopos medius</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Dryocopus martius</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Emberiza hortulana</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Falco biarmicus</i> - Avrupa ve Anadolu	0	0	LC	VU	5 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Falco peregrinus</i>	0	0	LC	LC	2 Çift (Üreme)	C1
<i>Ficedula semitorquata</i>	0	0	NT	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Gavia arctica</i>	0	0	LC	-	1011 Birey (Kışlama)	C1
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	20 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Hieraetus pennatus</i> - Avrupa	0	0	LC	LC	5 Çift (Üreme)	C1
<i>Lanius collurio</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Lanius minor</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Larus cachinnans michahellis</i>	0	0	LC	LC	7000 Birey (Kışlama)	B3
<i>Lullula arborea</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Melanitta fusca</i> - Kafkasya	0	0	LC	(EN)	5 Çift (Üreme)	B1, B3, C1, C3
<i>Milvus migrans</i> - Avrupa	0	0	LC	VU	9069 Birey (Göç)	A3, B1, B3, C1, C3
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	25 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Phalacrocorax aristotelis desmarestii</i>	0	0	LC	LC	10 Çift (1968 Üreme)	C1
<i>Picus canus</i>	0	0	LC	LC	4 Çift (Üreme)	C1

Anzer Yaylası, *Lilium monadelphum* © Ali İhsan Gökçen

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Sitta krueperi</i>	0	0	NT	(NT)	Var (Üreme)	CI
<i>Sylvia nisorja</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	CI
<i>Tetrao mlokosiewiczzi</i>	0	0	DD	DD	1500-2200 Birey (Üreme)	A4, CI
<i>Tetraogallus caspius</i> - Anadolu ve Kafkasya	0	0	LC	VU	100 Çift (Üreme)	BI, CI
 <i>Barbastella barbastellus</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI
<i>Capra aegagrus</i>	0	0	VU	-	Var	A1, CI
<i>Chionomys gud</i>	0	0	NT	LC	Var	A4, CI
<i>Chionomys gud lasistanius</i>	0	0	NT	LC	Var	B2, CI
<i>Chionomys roberti</i>	0	0	NT	LC	Var	A4, CI
<i>Lutra lutra</i>	0	0	NT	-	Var	CI
<i>Lynx lynx</i>	0	0	NT	-	Var	CI
<i>Microtus majori</i>	0	0	-	LC	Var	A4, CI
<i>Miniopterus schreibersii</i>	0	0	LC	NT	Var	CI
<i>Muscardinus avellanarius trapezius</i>	1	0	NT	LC	Var	B2, CI
<i>Myotis blythii</i>	0	0	LC	LC	Var	CI
<i>Myotis brandtii</i> - Kafkasya	0	0	LC	LC	Var	B2, CI
<i>Myotis myotis</i>	0	0	NT	LC	Var	CI
<i>Rhinolophus euryale</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	NT	NT	Var	CI
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	0	0	LC	NT	Var	CI
<i>Rupicapra rupicapra</i> - Kafkasya	0	0	LC	(VU)	Var	BI, CI
<i>Sorex raddei</i>	0	0	LC	LC	Var	A4, CI
<i>Sorex satunini</i>	0	0	LC	LC	Var	A4, CI
<i>Tadarida teniotis</i> - Orta Doğu-Kafkaslar	0	0	LC	LC	Var	B3, CI
<i>Talpa caucasica</i>	0	0	LC	LC	Var	A4, CI
<i>Vormela peregusna peregusna</i>	0	0	VU	(VU)	Var	BI, CI
 <i>Mertensiella caucasica</i>	0	0	VU	-	Var	A1, A2, A4, CI
<i>Pelodytes caucasicus</i>	0	0	LC	-	Var	A4, CI
<i>Triturus karelinii</i>	0	0	LC	LC	Var	CI
 <i>Darevskia clarkorum</i>	0	0	EN	-	Var	A1, A4, CI
<i>Darevskia derjugini</i>	0	0	-	-	Var	A4, CI
<i>Darevskia mixta</i>	0	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Natrix megalcephala</i>	0	0	VU	-	Var	A1, A4, CI
<i>Testudo graeca</i>	0	0	VU	NT	Var	A1, CI
<i>Vipera barani</i>	1	0	-	NT	Var	A2, A4, CI
<i>Vipera erivanensis</i>	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Vipera kaznakovi</i>	0	0	EN	-	Var	A1, A2, A4, CI
<i>Vipera pontica</i>	0	0	CR	-	Var	A1, A2, A4, CI
<i>Zamenis situla</i>	0	0	DD	LC	Var	CI
 <i>Lampetra fluviatilis</i> - Karadeniz	0	0	NT	-	Var	B3, CI
<i>Lampetra lanceolata</i>	1	0	-	(VU)	Var	A1, A3, CI
<i>Lampetra lanceolata</i> - İyidere	1	0	-	(VU)	Var	BI, B3, CI
<i>Salmo trutta labrax</i>	0	0	LC	(VU)	Var	BI, B3, CI
 <i>Anthocharis damone</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Colias caucasica</i>	0	0	-	-	Var	A4, CI

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Erebia medusa</i> - Balkanlar ve K. Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Euphydryas aurinia</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI, CI
<i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	BI
<i>Glaucopsyche alexis</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Glaucopsyche arion</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	EN	Var	BI
<i>Glaucopsyche nausithous</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI, CI
<i>Hyponephele urartua</i>	1	0	-	-	Var	A2, CI
<i>Melitaea aurelia</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Muschampia proteides</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Nymphalis xanthomelas</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Parnassius apollo trabizonus</i>	1	0	VU	VU	Var	BI, B2, CI
<i>Parnassius nordmanni thomai</i>	1	0	-	-	Var	B2, CI
<i>Plebeius teberdinus nahizericus</i>	1	0	-	-	Var	B2, CI
<i>Plebeius torulensis</i>	1	1	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Polyommatus diana</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Polyommatus merhaba</i>	1	0	-	-	Var	A2, CI
<i>Polyommatus poseidon</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Polyommatus tankeri</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Pseudophilotes bavius</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Pyrgus cirsii</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI
<i>Scolitantides orion</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Thymelicus acteon</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Zerynthia caucasica</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI
 <i>Calopteryx splendens waterstoni</i>	1	0	-	VU	Var	BI, B2, CI
<i>Cordulegaster insignis mzymtae</i>	0	0	VU	(VU)	Var	BI, CI

Doğu Karadeniz Dağları © Ali İhsan Gökçen

Firtına Vadisi © Ali İhsan Gökçen

Çoruh Vadisi

DKD006

Çok Acil
Gerileme (-2)

Çoruh Vadisi © Bünyad Dinç

Yüzölçümü : 63765 ha

Boylam : 41,60°D

Enlem : 40,81°K

Koruma Statüleri : Yaban hayatı geliştirme sahası

Yükseklik : 120 m - 1960 m

İl(ler) : Artvin, Erzurum

İlçe(ler) : Borçka, Şavşat, Artvin merkez, Ardanuç, Yusufeli, Olur, İspir, Oltu, Pazaryolu

Bu ÖDA, BTC Boru Hattı Şirketi'nin desteğiyle detaylı olarak araştırılmıştır.

■ **Alanın Tanımı:** ÖDA, Erzurum'un kuzeyindeki Mescit Dağı'ndan başlayarak dar ve derin boğazlar şeklinde akan Çoruh Nehri'nin 150 kilometre uzunluğundaki orta ve aşağı kesimlerini ve bu bölgedeki ana kollarını içermektedir. Alanda Karadeniz, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin iklim özellikleri bir arada görülür. Çoruh Vadisi süzülen yırtıcı kuşlar için Türkiye'deki önemli göç yollarından biridir.

■ **Habitatlar:** Vadide Karadeniz, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinin iklim tiplerinin bir arada görülmesi, alandaki bitki örtüsünün çeşitliliğine neden olmuştur. Alanın Karadeniz'e yakın kuzey kesimlerinde nemli Karadeniz ormanları ağırlıklıdır. Bu kesimde ağırlıklı olarak doğu kayını (*Fagus orientalis*) ormanları yer alır. Yine bu kısımdaki Hatilla Vadisi'nde relikt fındık çamı (*Pinus pinea*) toplulukları bulunur. Vadi'nin Borçka ile Yusufeli arasında uzanan kısmında Akdeniz bitki örtüsü görülür. Bu kısımda kalıntı maki toplulukları ve Akdeniz'e özgü ürünlerin yetiştirildiği tarım alanları bulunur. Çoruh Nehri boyunca nehir kıyısı bitki örtüsü toplulukları, vadi yamaçlarında ise yer yer dağ bozkırları yer alır.

■ **Türler:** Bölge bitki çeşitliliği açısından zengin ve önemlidir. Birçok dar yayıllı endemik bitki türünün bulunduğu alanda, 83 bitki taksonu ÖDA kriterlerini sağlamaktadır. Bu türlerden üç tanesinin (*Asperula virgata*, *Campanula troegerae*, *Lathyrus woronowii*) bilinen dünya dağılımı Çoruh Vadisi ile sınırlıdır.

Doğu Karadeniz Dağları'yla birlikte, dünyanın en önemli göç merkezlerinden biridir. Alandaki boğazlar on binlerce süzülen yırtıcı kuşa geçit oluşturur. Bu türlerin başında küçük orman kartalı (*Aquila pomarina*) ve yılan kartalı (*Circaetus gallicus*) gelir.

Yaban keçisi (*Capra aegagrus*) ve İspir Çamlı Mağara'da yaşayan Akdeniz nalburunlu yarasası (*Rhinolophus euryale*) alanda bulunan ve nesilleri küresel ölçekte tehlike altında olan memeli türleridir. Bunun yanında Çoruh Vadisi vaşak (*Lynx lynx*) için de önemli bir yaşam alanıdır.

Çoruh engereği (*Vipera pontica*) adını ÖDA'dan alan bir yılan türüdür.

Acipenser gueldenstaedtii ve *Acipenser stellatus* alanda bulunan ve dünya ölçeğinde tehlike

altında bulunan içsu balıklarındandır.

Kelebekler açısından da oldukça önemli olan alanda nesli dünya ölçeğinde tehlike altındaki kelebek türlerinden biri olan beşparmakotu zıpzıpı (*Pyrgus cirsii*) yaşar.

Onychogomphus assimilis bölgede yaşayan ve nesli küresel ölçekte tehlike altında olan bir kızıböceği türüdür.

■ **Alan Kullanımı:** Alandaki temel insan faaliyetleri ormancılık, tarım ve hayvancılıktır. Vadi tabanında zeytin ve turuncgiller gibi Akdeniz bitki örtüsüne has ürünler yetiştirilir. Yusufeli bölgesi başta olmak üzere bölgede rafting sporu oldukça yaygındır ve önemli bir gelir kaynağıdır. Bölgedeki yoğun baraj projeleri alandaki temel geçim kaynaklarını olumsuz yönde etkilemektedir.

■ **Tehditler:** ÖDA, üzerinde büyüklü küçüklü toplam hidroelektrik enerji üretimi amaçlı 29 barajın yapımı nedeniyle çok büyük tehdit altındadır. Bu inşaatlar sebebiyle açılan yoğun yol inşaatları diğer bir sorundur. Çoruh Nehri üzerindeki barajlardan Muratlı, Borçka ve Deriner barajlarının inşaatları tamamlanmıştır. Bu barajların dolmasıyla ÖDA'nın yarısı, inşa halindeki ve planlanan barajların yapımı ile neredeyse tamamı yok olacaktır.

Bölgede tarıma elverişli toprakların azlığı nedeniyle alçak kesimlerdeki ormanlar tahrip edilerek tarıma açılmıştır. Ayrıca dik yamaçlara rağmen yoğun olarak sürdürülen otlama faaliyetleri bitki örtüsünü olumsuz yönde etkileyerek kendini yenilmesini önlemektedir.

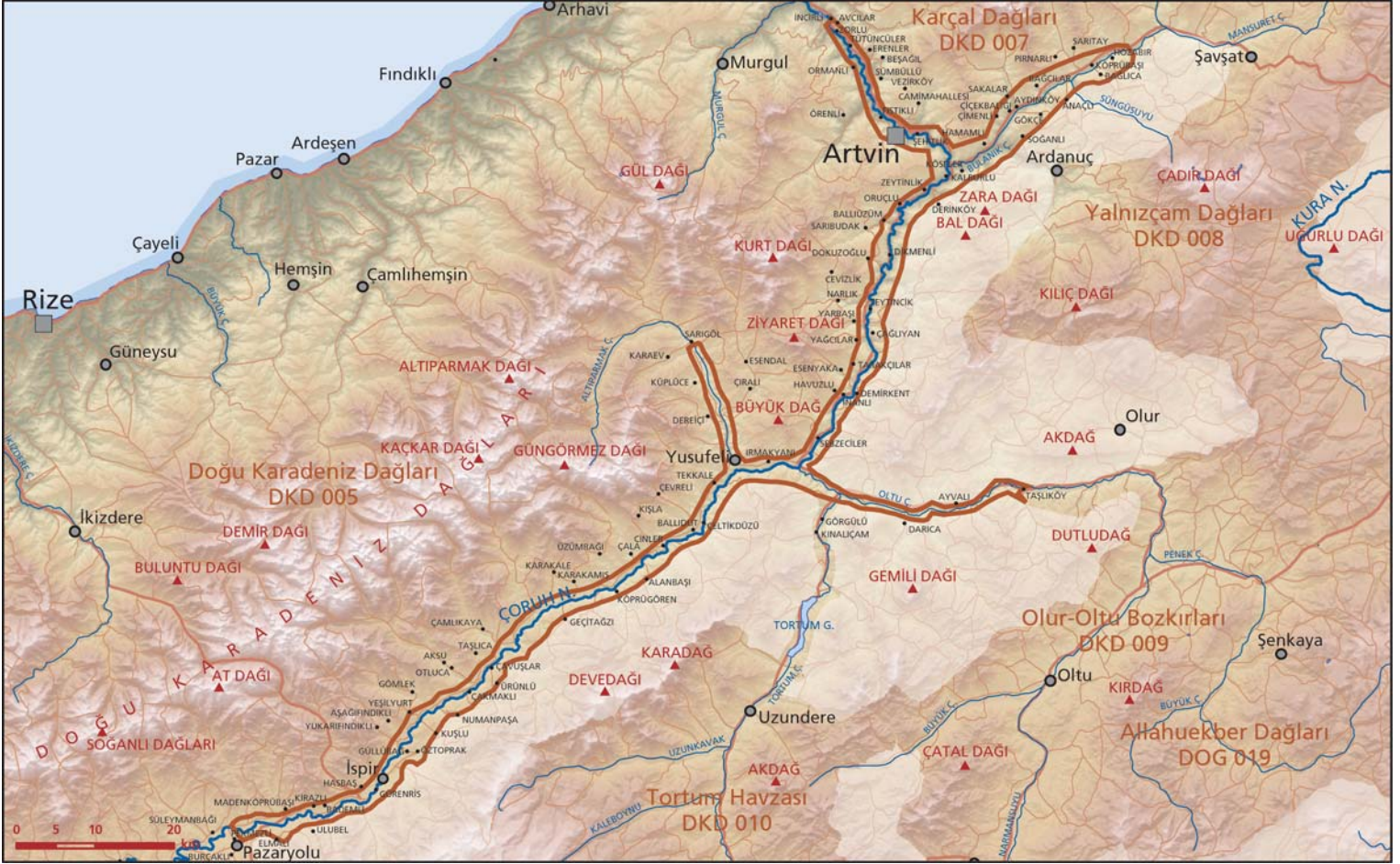
Bölgedeki madenlerden çıkan atıklar doğrudan Murgul Çayı'na karışmakta ve bu çayın Çoruh Nehri'ne karıştığı bölgelerde kirlenmeye neden olmaktadır. Bölgede kaçak olarak dağ keçisi avcılığı yapılmaktadır.

■ **Koruma Çalışmaları:** Yusufeli İlçesini Güzelleştirme, Yaşatma, Kültür Varlıklarını Koruma Derneği bölgede yapılması planlanan Yusufeli Barajına karşı girişimler düzenlemektedir. İspir'de yer alan Çoruh Doğa Derneği nehir temizliği ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Artvin ve Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü yetkilileri kaçak avlanmayı önlemek ve ÖDA'nın içinde yer alan iki Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nı korumak amacıyla çalışmalar yürütmektedir.

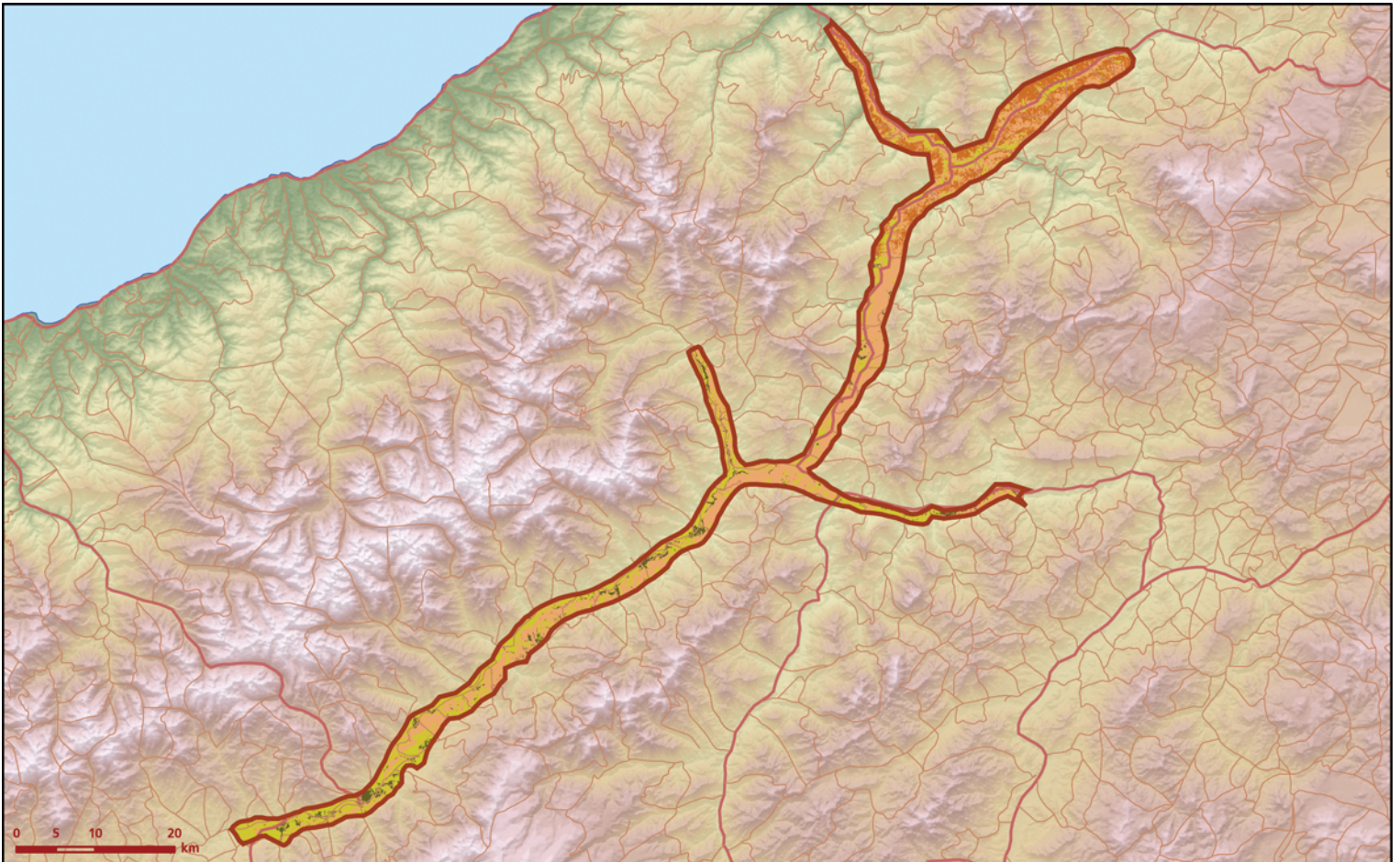
■ Yere İliş Sahipleri

Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Çoruh Doğa Derneği, Yusufeli İlçesini Güzelleştirme, Yaşatma, Kültür Varlıklarını Koruma Derneği, Yeşil Artvin Derneği.

■ Bahtiyar Kurt

Çoruh Vadisi önemli doğa alanı topografya haritası

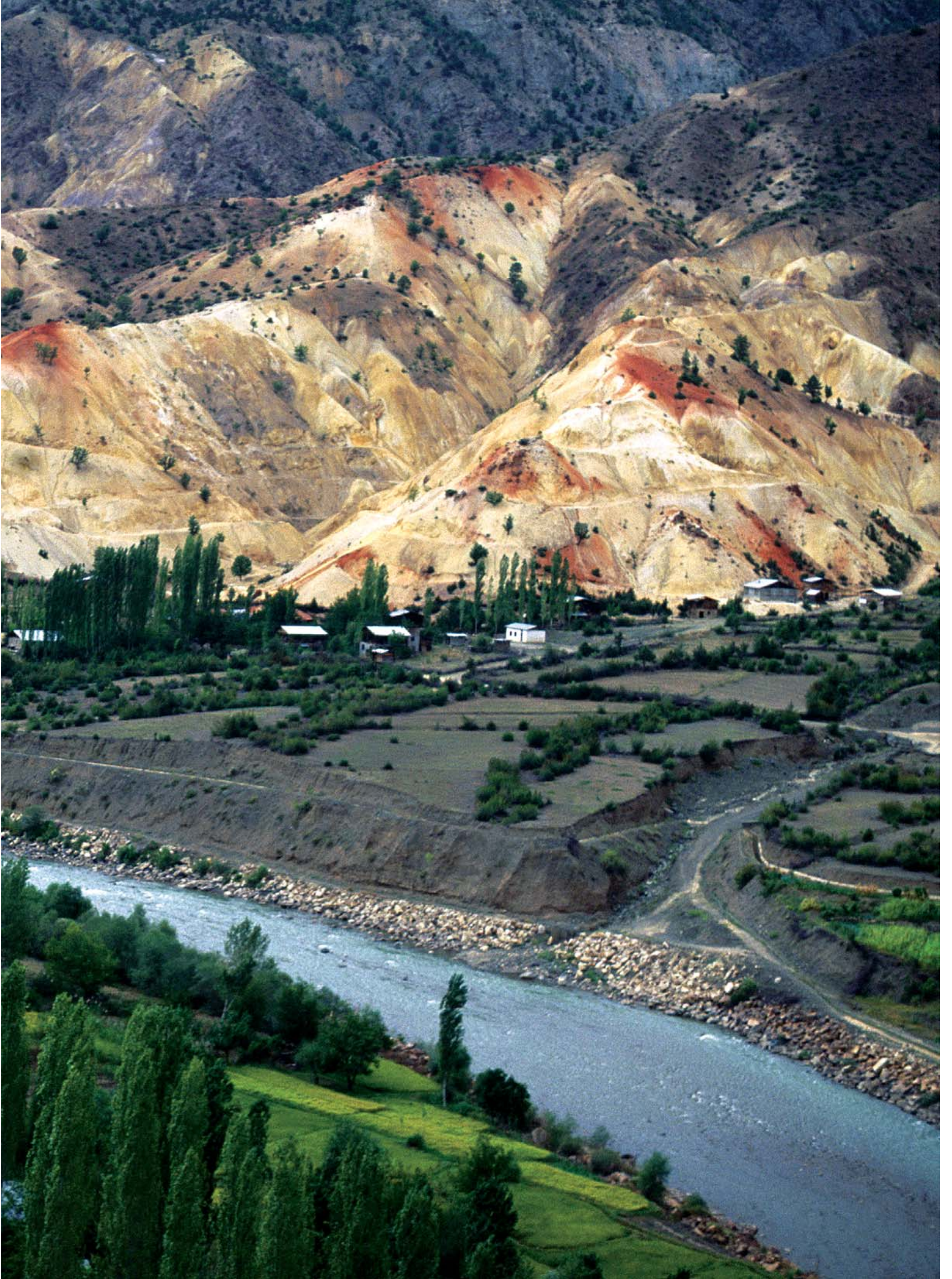

Çoruh Vadisi önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Allium asperiflorum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Allium koenigianum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Allium oltense</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Allium rollovii</i>	0	0	-	EN	Var	A2, B1
<i>Allium sosnowskyanum</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Alyssum artvinense</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Asperula virgata</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Asperula woronowii</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus acmophylloides</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus adzharcicus</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus czorochensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus imbricatus</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Astragalus lasioglottis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus olurensis</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Astragalus sommieri</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus trachytrichus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Ballota rotundifolia</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Brunnera macrophylla</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Bupleurum brachiatum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Bupleurum schistosum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Campanula choruhensis</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Campanula seraglio</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Campanula troegerae</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Centaurea aggregata ssp. albida</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Centaurea hedgei</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea leptophylla</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Centaurea pecho</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea rhizocalathium</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Centaurea stramineocephala</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Cephalaria anatolica</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Cephalaria media</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Chesneya elegans</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Clypeola raddeana</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Cousinia woronowii</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Crocus biflorus ssp. artvinensis</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Crocus biflorus ssp. fibroannulatus</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Cynoglossum holosericeum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Elymus lazicus ssp. lazicus</i>	1	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Eminium koenianum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Erysimum leptocarpum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Ferulago latiloba</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Festuca djimilensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Gagea tenuissima</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Galium basalticum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Galium tortumense</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Galium xylorrhizum</i>	1	0	-	NT	Var	A2

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Gypsophila simulatrix</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Hesperis buschiana</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium diaphanoidiceps</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium floccicomatum</i>	I	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium gentiliforme</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Hieracium subhastulatum</i>	I	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Hypericum nummularioides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Iris caucasica ssp. caucasica</i>	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Iris taochia</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Lathyrus woronowii</i>	I	I	-	CR	Var	A1, A2
<i>Lepidium caespitosum</i>	I	0	-	VU	Var	A1
<i>Lilium kesselringianum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Linaria genistifolia ssp. artvinensis</i>	I	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Micromeria elliptica</i>	I	0	-	LC	Var	A2
<i>Myosotis amoena</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Onobrychis huetiana</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Onosma circinnatum</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Oxytropis karjaginii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Papaver lateritium</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Paracaryum leptophyllum</i>	I	0	-	EN	Var	A1
<i>Polygonatum glaberrimum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla orbiculata</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Rhododendron smirnovii</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Rosa hirtissima</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Salvia huberi</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Scorzonera inaequiscapa</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Scutellaria orientalis ssp. tortumensis</i>	I	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Sempervivum staintonii</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Seseli andronakii</i>	I	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Stachys choruhensis</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Triplerospermum fissurale</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Verbascum alpigenum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Verbascum artvinense</i>	I	0	-	DD	Var	A2
<i>Verbascum gracilescens</i>	I	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Veronica liwanensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Veronica oltensis</i>	I	0	-	NT	Var	A2
<i>Viola yuzufeliensis</i>	I	0	-	-	Var	A2
<i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Aquila pomarina</i>	0	0	LC	LC	3300 Birey (Göç)	A3, B3, C1, C3
<i>Bubo bubo</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Buteo rufinus</i>	0	0	LC	(NT)	Var (Üreme)	C1
<i>Caprimulgus europaeus</i>	0	0	LC	LC	4 Çift (Üreme)	C1
<i>Circaetus gallicus - Avrupa</i>	0	0	LC	LC	996-1600 Birey (Göç)	A3, B3, C1, C3
<i>Coracias garrulus - Avrupa</i>	0	0	NT	VU	Var (Üreme)	B1, C1
<i>Dendrocopos medius</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Emberiza hortulana</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Falco peregrinus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	5-10 Çift (Üreme)	BI, CI
<i>Gyps fulvus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Lanius collurio</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Luscinia svecica magna</i>	0	0	LC	(VU)	Var (Üreme)	BI, CI
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	Var (Üreme)	BI, CI
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Sterna hirundo</i> - Güney Avrupa	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	CI
<i>Tetraogallus caspius</i> - Anadolu ve Kafkasya	0	0	LC	VU	Var (Üreme)	BI, CI
 <i>Capra aegagrus</i>	0	0	VU	-	Var	AI, CI
<i>Lutra lutra</i>	0	0	NT	-	Var	CI
<i>Lynx lynx</i>	0	0	NT	-	Var	CI
<i>Miniopterus schreibersii</i>	0	0	LC	NT	Var	CI
<i>Myotis blythii</i>	0	0	LC	LC	Var	CI
<i>Myotis myotis</i>	0	0	NT	LC	Var	CI
<i>Rhinolophus euryale</i>	0	0	VU	VU	Var	AI, CI
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	NT	NT	Var	CI
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	0	0	LC	NT	Var	CI
 <i>Vipera pontica</i>	0	0	CR	-	Var	AI, A2, A4, CI
 <i>Acipenser gueldenstaedtii</i>	0	0	EN	-	Var	AI, CI
<i>Acipenser gueldenstaedtii</i> - Karadeniz	0	0	EN	(EN)	Var	BI, CI
<i>Acipenser stellatus</i>	0	0	EN	-	Var	AI, CI
<i>Acipenser stellatus</i> - Karadeniz	0	0	EN	(EN)	Var	BI, CI
<i>Alosa pontica</i>	0	0	DD	-	Var	CI
<i>Rhodeus sericeus amarus</i>	0	0	LC	-	Var	CI
<i>Salmo trutta labrax</i>	0	0	LC	(VU)	Var	BI, B3, CI
<i>Salmo trutta macrostigma</i>	0	0	LC	(VU)	Var	BI, CI
 <i>Euphydryas aurinia</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI, CI
<i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	BI
<i>Muschampia proteides</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Nymphalis xanthomelas</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Plebeius teberdinus nahizericus</i>	1	0	-	-	Var	B2, CI
<i>Polyommatus merhaba</i>	1	0	-	-	Var	A2, CI
<i>Polyommatus poseidon</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Polyommatus tankeri</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Pyrgus cirsii</i>	0	0	VU	VU	Var	AI, CI
<i>Scolitantides orion</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Thymelicus acteon</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
 <i>Onychogomphus assimilis</i>	0	0	VU	VU	Var	AI, CI

Çoruh Vadisi © Ali İhsan Gökçen

Karçal Dağları

DKD007

Koruma Bağımlı
Gerileme (-1)

Karçal Dağları © Ali İhsan Gökçen

Yüzölçümü : 140489 ha

Boylam : 42,02°D

Enlem : 41,37°K

Yükseklik : 150 m - 3415 m

İl(ler) : Artvin merkez, Borçka, Şavşat, Ardanuç

İlçe(ler) : Ordu merkez, Perşembe, Gülyalı, Keşap, Espire, Piraziz, Bulancak, Giresun merkez

Koruma Statüleri : Biyosfer rezervi, tabiatı koruma alanı, tabiat parkı

Bu ÖDA, BTC Boru Hattı Şirketi'nin desteğiyle detaylı olarak araştırılmıştır.

■ **Alanın Tanımı:** ÖDA, Doğu Karadeniz Dağları'nın doğu ucunda, büyük ölçüde volkanik kayalardan oluşan bir dağ silsilesidir. Alanın batı sınırı Çoruh Nehri, güney ve doğu sınırını ise Çoruh Nehri'nin kolları oluşturur. Doğu Karadeniz ılıman kuşak karışık yapraklı ormanlarının en iyi örneklerine sahip olan Karçal Dağları'nın en önemli özelliği yoğun ormancılık uygulamalarından uzak kalmış doğal yaşlı ormanlar içermesidir. Alan, ani yükseklik değişimleriyle ortaya çıkan ekosistem çeşitliliği, yüksek endemizm oranı ve zengin yaban hayatıyla dikkat çeker.

■ **Habitatlar:** ÖDA, çoğunlukla bozulmadan kalmış yaprak dökken ve iğne yapraklı ormanlarını, boylu çalı topluluklarını, yüksek dağ çayırlarını, sarp kayalık ve yüksek dağ zirve bitki topluluklarını içerir. 400-1300 metre arasındaki alçak kesimlerde daha çok geniş yapraklı ormanlar bulunurken, 1300-1500 metre arası karışık, 1500-2300 metre arasında ise iğne yapraklı ormanlar baskındır.

■ **Türler:** Türkiye'ye endemik yaklaşık 70 bitki türünün alanda bulunduğu bilinmektedir. Alan Gürcistan'a sınır olmasına rağmen bu kadar endemik bitkinin alanda olması özel bir durumdur. Alanda 26 bitki taksonu ÖDA kriterlerini sağlamaktadır.

Alanda üreyen önemli kuşların başında dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczii*) ve urkeklik (*Tetraogallus caspius*) yer alır. Karçal Dağları yırtıcı kuşların göç yolu üzerinde olmasından dolayı zengin kuş varlığıyla da ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bölge özellikle sonbahar aylarında yoğun bir yırtıcı göçüne ev sahipliği yapmaktadır.

Bölge vaşak (*Lynx lynx*) ve ÖDA kriterini sağlamamakla beraber ülkemizdeki en sağlıklı popülasyonlarını barındırdığı boz ayı (*Ursus arctus*) açısından oldukça önemlidir. Uzun tırmıklı körfare (*Prometheomys schaposchnikowii*) alanda bulunan önemli memeli türlerinden bir başkasıdır.

Alanda nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan Kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) ve Kafkas engereği (*Vipera kaznakovi*) yaşamaktadır.

Aynı zamanda, Apollo kelebeğinin ülkemize endemik bir alt türü olan *Parnassius apollo tabizonus* ve beşparmakotu zıpzıpına (*Pyrgus cirsii*) ev sahipliği yapar.

■ **Alan Kullanımı:** ÖDA'daki insan faaliyetlerinin başında ormancılık, tarım ve hayvancılık gelir. Tarım pek çok yerde sadece bölge halkının kendi ihtiyaçlarını sağlayacak kadar yapılabilmektedir. Hayvancılık faaliyetleri oldukça yaygın ve yoğun bir şekilde devam etmektedir. Maden köyü çevresinde bakır madeni işletmeciliği yapılmaktadır.

■ **Tehditler:** Alanda 1990'lı yıllara kadar yer yer traşlama kesimlerin yapıldığı bilinmektedir. Bu da alanın orman varlığı üzerinde olumsuz bir etki yapmıştır. Son yıllarda bölgede koruma ağırlıklı sürdürülebilir ormancılık etkinlikleri yapılmaktadır. Alanda yerleşim alanlarına giden yolların genişletilmesi ve yeniden yapılması bölgedeki doğal yaşama zarar vermektedir. ÖDA'nın bazı bölgelerinde yoğun otlatma baskısı bulunmaktadır. Bölgedeki maden işletmeciliğinin özellikle bitki örtüsü üzerindeki etkileri incelenmelidir.

■ **Koruma Çalışmaları:** Camili bölgesi Çevre Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün Küresel Çevre Kolaylığı (GEF) destekli Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi projesinin Türkiye'deki dört uygulama alanından biridir. Proje kapsamında alanla ilgili bir dizi bilimsel çalışma yapılarak alanın koruma hedefleri belirlenmiş ve zonlama çalışmaları yapılarak Türkiye'nin ilk Biyosfer Rezervi olarak ilan edilmiştir. Proje çerçevesinde alanın yönetim planı hazırlıkları ilgi grupları ile birlikte sürdürülmektedir.

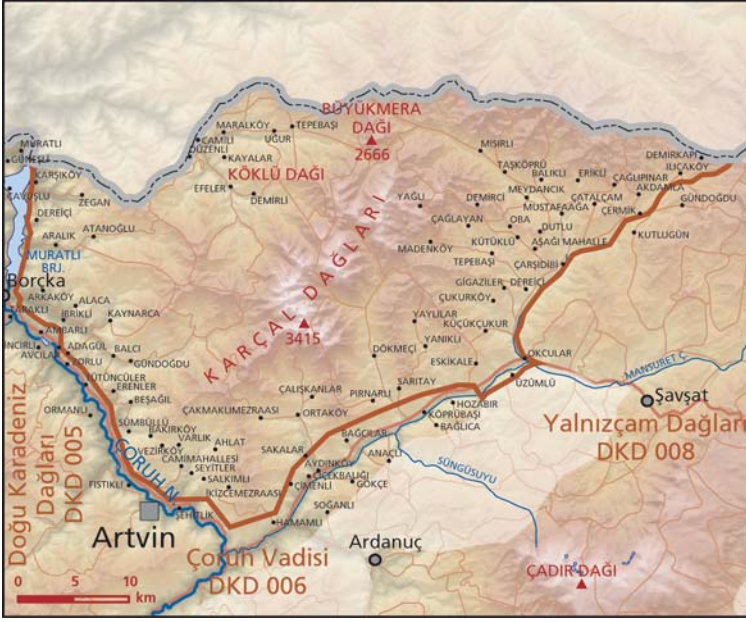
TEMA Vakfı, Artvin Camili kırsal Kalkınma Projesi kapsamında saf Kafkas ana ansı üretim çalışmaları yürütmektedir.

Doğa Derneği, BTC Çevre Yatırımları Programı kapsamında RSPB ve BirdLife ortaklığında "Dağ horozu koruma projesi" kapsamında bölgedeki dağ horozlarının dağılım ve sayılarının araştırarak türün korunması için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Ulusal Tür Eylem Planı hazırlamıştır.

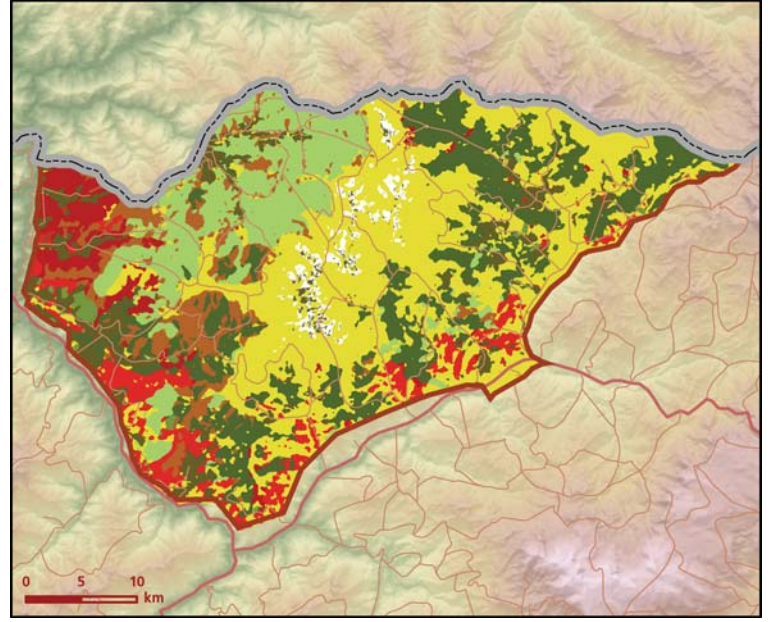
Yerel İlgili Sahipleri

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Koordinatörlüğü, Şavşat Kaymakamlığı, Borçka Kaymakamlığı, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu İnsan ve Biyoküre Komisyonu, Yeşil Artvin Derneği

■ **Oğuz Kurdoğlu, Bahtiyar Kurt, Yıldırım Lise**

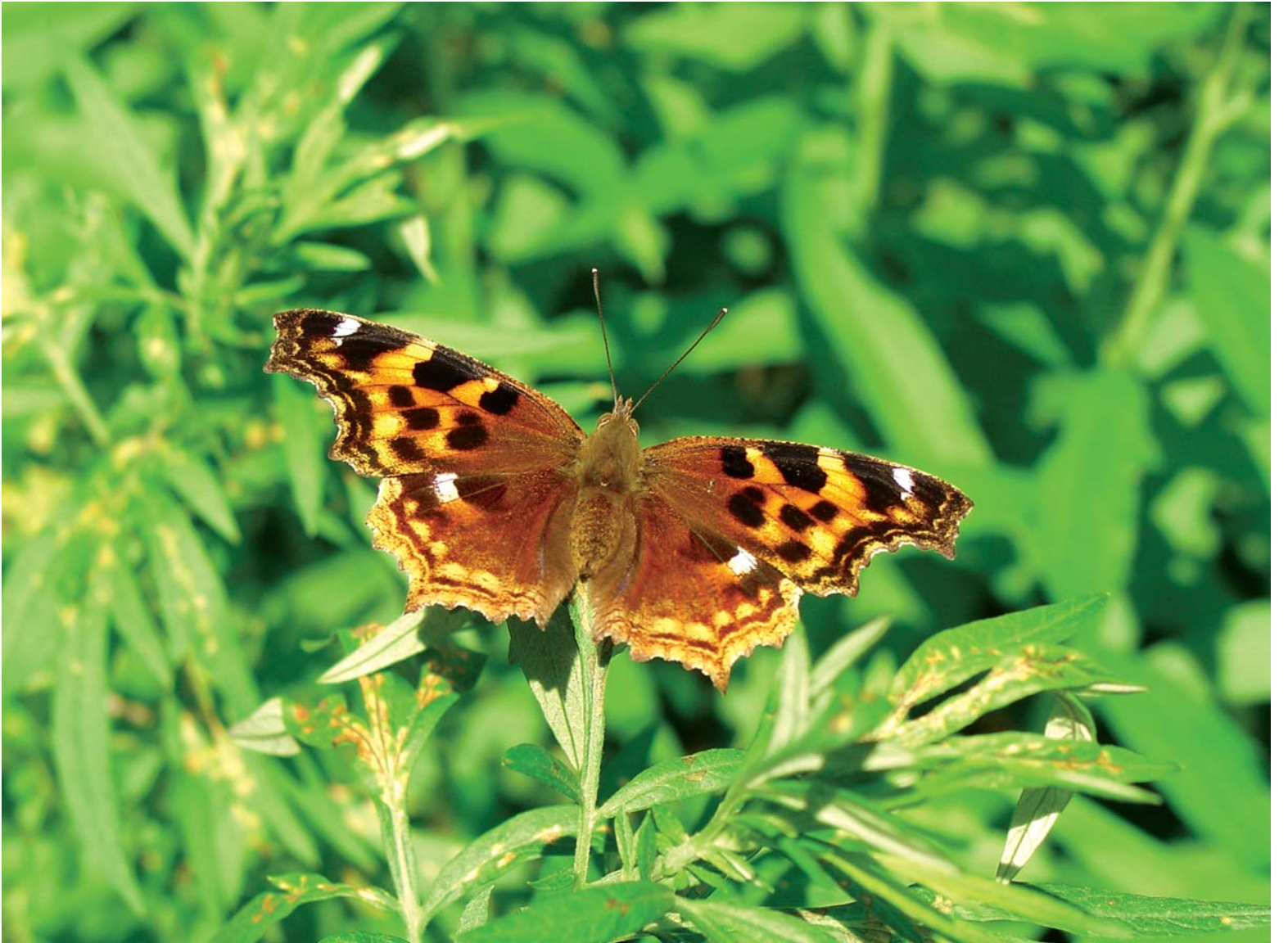
Karçal Dağları önemli doğa alanı topografya haritası

Karçal Dağları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Albizia julibrissin</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alchemilla plicatissima</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Alyssum artvinense</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Astragalus czorochensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Barbamine procumbens</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Cirsium obvallatum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium pseudopersonata ssp. kusnezowianum</i>	0	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Clypeola raddeana</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Dianthus andronakii</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Epigaea gaultherioides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Gypsophila tenuifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Heracleum sosnowskyi</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Heracleum sphondylium ssp. artvinense</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Hieracium artvinense</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium diaphanoidiceps</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium foliosissimum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Micromeria elliptica</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Narthecium balansae</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Orobanche armena</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Pedicularis atropurpurea</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Quercus pontica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Ruscus colchicus</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Saxifraga artvinensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Seseli andronakii</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Silene scythicina</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Symphytum longipetiolatum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
 <i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Bubo bubo</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Dendrocopos leucotos</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	C1
<i>Dendrocopos medius</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Dryocopus martius</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	CI
<i>Emberiza hortulana</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Ficedula semitorquata</i>	0	0	NT	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Sitta krueperi</i>	0	0	NT	(NT)	Nadir (Üreme)	CI
<i>Sylvia nisoria</i>	0	0	LC	LC	Nadir (Üreme)	CI
<i>Tetrao mlokosiewiczii</i>	0	0	DD	DD	45-150 Birey (Üreme)	CI
<i>Tetraogallus caspius</i> - Anadolu ve Kafkasya	0	0	LC	VU	50 Çift (Üreme)	BI, CI
 <i>Lynx lynx</i>	0	0	NT	-	Var	CI
<i>Prometheomys schaposchnikowi</i> - Aşağı Kafkaslar	0	0	LC	VU	Var	BI, B2, CI
 <i>Mertensiella caucasica</i>	0	0	VU	-	Var	A1, A2, A4, CI
<i>Triturus karelinii</i>	0	0	LC	LC	Var	CI
 <i>Vipera kaznakovi</i>	0	0	EN	-	Var	A1, A2, A4, CI
 <i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	BI
<i>Nymphalis vaualbum</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Parnassius apollo trabizonus</i>	1	0	VU	VU	Var	BI, B2, CI
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Pyrgus cirsii</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI

Yalancı virgül (*Nymphalis vaualbum*) © Ahmet Baytaş

Karçal Dağları - Macahel © Ali İhsan Gökçen

Yalnızçam Dağları

DKD008

**Korumaya Bağımlı
Gerileme (-1)**

Yalnızçam Dağları - Karagöl © Ali İhsan Gökçen

Yüzölçümü : 196504 ha

Boylam : 42,35°D

Enlem : 41,14°K

Koruma Statüleri : Milli park

Yükseklik : 460 m - 3167 m

İl(ler) : Artvin, Ardahan, Erzurum

İlçe(ler) : Artvin merkez, Yusufeli, Şavşat, Ardanuç, Ardahan merkez, Posof, Hanak, Göle, Olur

■ **Alanın Tanımı:** Doğu Karadeniz Dağları'nın güneydoğusunda ve Karçal Dağları'nın hemen güneyinde yer alan en yüksek yeri 3167 metre ile Göze Dağı olan bir dağ silsilesidir. ÖDA, güneydoğuda Kura Nehri ve kuzeybatıda ise Çoruh Nehri'nin kolları ile çevresindeki ÖDA'lardan ayrılmıştır. Alanın geneli yüksek dağ platoları ile kaplıdır. Türkiye'de sarıçam ormanlarının (*Pinus sylvestris*) deniz seviyesinden en yüksekte bulunduğu noktalardan biri Yalnızçam Dağları'dır.

■ **Habitatlar:** Alanda doğu ladininin (*Picea orientalis*) baskın olduğu iğne yapraklı orman toplulukları, alpin kuşak altı yaprak döken çalı ve boylu otsu bitki toplulukları ve yüksek dağ çayırları geniş alan kaplamaktadır. Eskiden daha büyük alanlar kaplayan ormanların bir kısmı insan etkisiyle zarar görmüştür. Orman dokusunun bozulduğu bölgelerde bugün meşe ve kavak toplulukları gelişmeye başlamıştır. Öte yandan, bazı terk edilen tarım alanlarında başta sarıçam olmak üzere yeni orman toplulukları oluşmaktadır.

■ **Türler:** Yalnızçam Dağları, bölgedeki diğer ÖDA'lar gibi bitkiler açısından önemli bir alandır. ÖDA kriterlerinin sağlayan 60 bitki taksonuna ev sahipliği yapan alanda birçok endemik bitki türü bulunmaktadır. Bunlardan *Hieracium radiatellum* ve bir kantaron türü olan *Hypericum marginatum* sadece bu alana özgü endemik türlerdir.

Alanın güneybatısında yer alan huş toplulukları dağ horozu (*Tetrao mlokosiewiczii*) için önemli yaşam alanlarıdır. Alan yırtıcı kuşlar için Çoruh Vadisi çevresinde yer alan alternatif göç rotalarından biridir. Sakallı akbaba (*Gypsetus barbatus*), küçük orman kartalı (*Aquila pomarina*), küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*) ve urkeklik (*Tetraogallus caspius*) ürer.

Dünyada dar bir alanda yaşayan uzuntırmaklı körfare (*Prometheomys schaposchnikovi*) ve Ardanuç Cehennemdere Kanyonu'nda yaşayan basık burunlu yarası (*Barbastella barbastellus*) alanda küresel ölçekte önem taşıyan memeli türleridir.

Bunlara ek olarak bu bölgede nesli küresel ölçekte tehlike altında olan türlerden kafkas semenderi (*Mertensiella caucasica*) ve küçük engerek (*Vipera erivanensis*) yaşamaktadır.

Alan, Apollo kelebeğinin endemik bir alt türüne (*Parnassius apollo trabzonus*), ılıman orman biyomuna endemik Kafkasya azametinine (*Colias caucasica*) ev sahipliği yapar.

Cordulegaster insignis myzmae ve *Onychogomphus assimilis* isimli kızıböcekleri, alanda yaşayan önemli türlerdir.

■ **Alan Kullanımı:** ÖDA'daki insan faaliyetlerinin başında hayvancılık ve ormancılık gelir. Bölgede birçok yayla bulunur ve yüksek kesimlerde yoğun olarak otlama faaliyetleri yürütülür. Kış aylarında hayvanlara yiyecek sağlamak amacıyla ot kesimi yapılır. Arıcılık bölgede gerçekleştirilen önemli ekonomik faaliyetlerden biridir.

■ **Tehditler:** Aşırı otlama baskısı alanın karşı karşıya olduğu en büyük tehdittir. Otlama faaliyetlerinin düzen altına alınması için mera yönetim planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bunun yanında plansız yapılaşma, yol inşaatları ve bunların getirdiği görsel kirlilik alanın karşı karşıya olduğu diğer sorunlardır.

■ **Koruma Çalışmaları:** ÖDA içinde yer alan Karagöl-Sahara Milli Parkı'nın Uzun Devre Gelişme Planı hazırlanmaktadır.

Doğa Demegi, BTC Çevresel Yatırım Programı kapsamında RSPB ve BirdLife ortaklığında Dağ Horozu Koruma Projesi kapsamında bölgedeki dağ horozlarının dağılım ve sayılarının araştırarak türün korunması için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Ulusal Tür Eylem Planı hazırlamıştır.

Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği, BTC Çevresel Yatırım Programı kapsamında ODOPEM (Ortadoğu Ormancılık Proje Etüd ve Müşavirlik Ticaret A.Ş.) ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi ile işbirliği içerisinde Ardahan – Yalnızçam Ormanlarının Paydaşların Katılımıyla Ekosistem Tabanlı Planlanması ve Yönetimi Projesi'ni yürütmektedir.

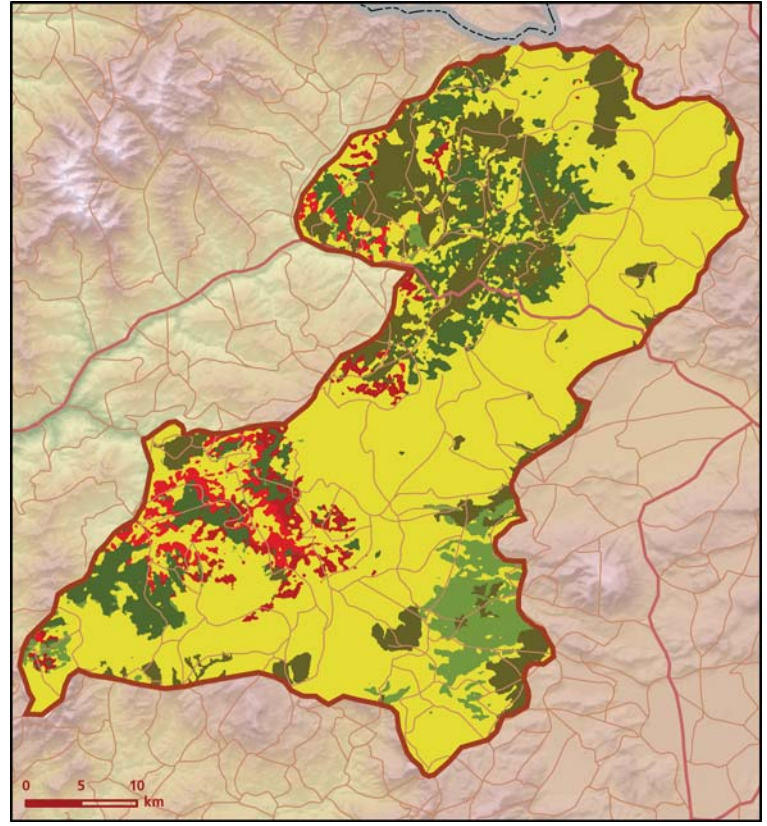
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü; Artvin Orman Bölge Müdürlüğü; Ardahan İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği; Kafkas Üniversitesi Orman Fakültesi Dekanlığı.

■ **Oğuz Kurdoğlu, Bahtiyar Kurt, Yıldırım Lise**

Yalnızçam Dağları önemli doğa alanı topografya haritası

Yalnızçam Dağları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Allium djmilense</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Allium sosnowskyanum</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Astragalus adzhariensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus argyroides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus brachycarpus</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus czorochensis</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus onobrychioides</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus sommieri</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Barbarea lutea</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Bromus tomentellus</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Brunnera macrophylla</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Centaurea hedgei</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea macrocephala</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Centaurea pecho</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Cerastium araraticum</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Cirsium kosmellii</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium obvallatum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cotoneaster transcaucasicus</i>	0	0	LC	VU	Var	A2, B1
<i>Dianthus plumbeus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Doronicum macrophyllum - Anadolu</i>	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Dryopteris liliana</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Eleutherospermum lazicum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Erysimum leptocarpum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Galium xylorrhizum</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Gypsophila simulatrix</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Gypsophila tenuifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Helichrysum artvinense</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Heracleum pastinacifolium ssp. transcaucasicum</i>	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Hesperis schischkini</i>	1	0	-	NT	Var	A2
<i>Hieracium cinereostriatum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium foliosissimum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium gentiliforme</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Hieracium insolitum</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Hieracium radiatellum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium tanderense</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hypericum marginatum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Iris caucasica ssp. caucasica</i>	0	0	-	VU	Var	B1
<i>Lilium kesselringianum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Micromeria elliptica</i>	1	0	-	LC	Var	A2
<i>Necranthus orobanchioides</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Onobrychis stenostachya ssp. sosnowskyi</i>	1	0	-	VU	Var	B1, B2
<i>Onosma arcuatum</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Papaver monanthum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Pedicularis atropurpurea</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Polygonatum glaberrimum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla buchneri</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Potentilla orbiculata</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Potentilla oweriniana</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Primula megaseifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Rosa hirtissima</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Saponaria picta ssp. alpina</i>	1	0	-	-	Var	B2
<i>Senecio trapezuntinus</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Silene eremitica</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Symphytum armeniacum</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Symphytum longipetiolatum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Verbascum alpgenum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Verbascum drymophilum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Verbascum gracilescens</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Veronica liwanensis</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Veronica telephiifolia</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
 <i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	LC	LC	3 Çift (Üreme)	C1
<i>Aquila pomarina</i>	0	0	LC	LC	4-5 Çift (Üreme)	C1
<i>Buteo rufinus</i>	0	0	LC	(NT)	Var (Üreme)	C1
<i>Caprimulgus europaeus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	2-4 Çift (Üreme)	C1
<i>Lullula arborea</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	3 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Pyrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Sitta krueperi</i>	0	0	NT	(NT)	Nadir (Üreme)	C1
<i>Tetrao mlokosiewiczzi</i>	0	0	DD	DD	21-100 Birey (Üreme)	C1
<i>Tetraogallus caspius</i> - Anadolu ve Kafkasya	0	0	LC	VU	5 Çift (Üreme)	B1, C1
 <i>Barbastella barbastellus</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Chionomys gud lasistanius</i>	0	0	NT	LC	Var	B2, C1
<i>Lutra lutra</i>	0	0	NT	-	Var	C1
<i>Miniopterus schreibersii</i>	0	0	LC	NT	Var	C1
<i>Myotis blythii</i>	0	0	LC	LC	Var	C1
<i>Myotis myotis</i>	0	0	NT	LC	Var	C1
<i>Prometheomys schaposchnikowi</i>	0	0	LC	VU	Var	A2, A4, C1
<i>Prometheomys schaposchnikowi</i> - Aşağı Kafkaslar	0	0	LC	VU	Var	B1, B2, C1
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	0	0	NT	NT	Var	C1
 <i>Mertensiella caucasica</i>	0	0	VU	-	Var	A1, C1
<i>Triturus karelinii</i>	0	0	LC	LC	Var	C1
 <i>Vipera eriwanensis</i>	0	0	-	VU	Var	B1
 <i>Colias caucasica</i>	0	0	-	-	Var	A4, C1
<i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	B1
<i>Parnassius apollo trabizonus</i>	1	0	VU	VU	Var	B1, B2, C1
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	B1
 <i>Cordulegaster insignis mzymtae</i>	0	0	VU	(VU)	Var	B1, C1
<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	0	0	-	-	Var	C1
<i>Onychogomphus assimilis</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1

Olur - Oltu Bozkırları

DKD009
Korumaya Bağımlı
Aynı (0)

Narman - Erzurum © Soner Bekir

Yüzölçümü : 104907 ha
Boylam : 42,03°D
Enlem : 40,56°K
Koruma Statüleri : Yok

Yükseklik : 860 m - 2980 m
İl(ler) : Artvin, Ardahan, Erzurum
İlçe(ler) : Posof, Şavşat, Hanak, Artvin merkez, Ardanuç, Ardahan merkez, Yusufeli, Göle, Olur, Narman

Bu ÖDA, BTC Boru Hattı Şirketi'nin desteğiyle belirlenmiş ve detaylı olarak araştırılmıştır.

■ **Alanın Tanımı:** Yüksek dağlarla çevrili bir ova niteliğinde olan alanın içinden Yusufeli'ni Olur ve Oltu'ya bağlayan karayolu geçer. ÖDA, kuru iklimi ve vadi tabanındaki toprak yapısının tuzlu olması nedeniyle çevresindeki doğal alanlardan belirgin derecede farklıdır. Bölgede geniş vadiler ve sarp kayalıklar bulunmaktadır. Bu vadilerden biri olan Narman bölgesi kırmızı peri bacaları ile göze çarpar. ÖDA'nın güney sınırını Narman ilçe merkezi oluşturmaktadır. Güneydoğuda ise Çatal Dağı yer alır. Alanın tam ortasından Oltu Çayı geçmektedir.

■ **Habitatlar:** Alan, Doğu Karadeniz'deki tek geniş ve kesintisiz tuzcul bozkırları içerir. Tepeler dağ bozkırları ve parçalar halinde uzanan karaçam topluluklarıyla kaplıdır. Daha yüksek bölgelerde ise yüksek dağ çayırları uzanır.

■ **Türler:** Olur - Oltu Bozkırları bitkiler açısından oldukça zengindir. Dünya dağılımı bu alanla sınırlı olduğu bilinen üç bitki türü bulunmaktadır. Bu türler, bir geven türü olan *Astragalus nigrocalycinus*, bir peygamberçiçeği türü olan *Centaurea taochia* ve bir tür düğünçiçeği olan *Delphinium munzianum*'dur.

Alan kuşlar açısından da önem taşır. Bölgede yüksek sayılarda gökkuzgun (*Coracias garrulus*) üremektedir. Sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*), kızıl akbaba (*Gyps fulvus*) ve küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) da alanda üreyen önemli yırtıcı türleridir.

■ **Alan Kullanımı:** Bölgedeki ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Bunun yanında alanda kuru tarım ve az miktarda arıcılık faaliyetleri yürütülmektedir. Narman bölgesi Kapadokya benzeri peyzajı ile gününbirlik turistlerin ilgi odağı olmaya başlamıştır. Oltu ilçesi gününbirlik turizmin geliştiği başka bir alandır.

■ **Tehditler:** ÖDA içinde iki baraj yapımı planlanmaktadır. Diğer önemli bir tehdit ise yoğun otlama baskısıdır.

■ **Koruma Çalışmaları:** Alanda bilinen bir koruma çalışması bulunmamaktadır.

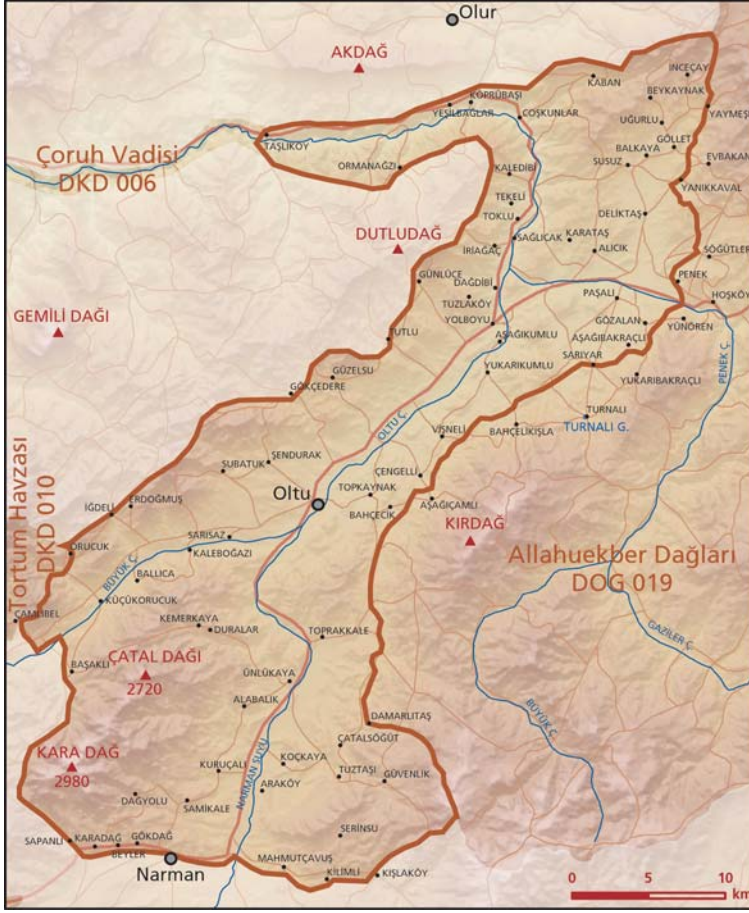

Delphinium munzianum © Mecit Vural

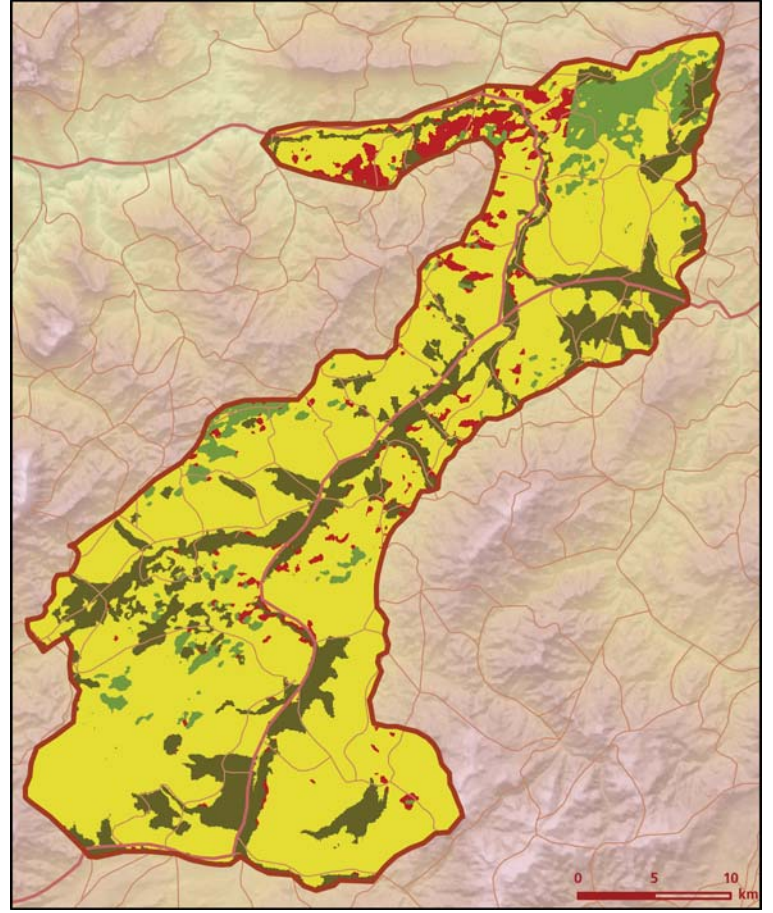
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Ardahan İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Olur Kaymakamlığı; Oltu Kaymakamlığı; Narman Kaymakamlığı.

■ **Bahtiyar Kurt, Dicle Tuba Kılıç**

Olur - Oltu Bozkırları önemli doğa alanı topografya haritası

Olur - Oltu Bozkırları önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Allium incisum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Allium oltense</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus acmophylloides</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Astragalus nigrocalycinus</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Astragalus oltensis</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Bupleurum schistosum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Campanula sorgerae</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Centaurea taochia</i>	1	1	-	CR	Var	A1, A2
<i>Delphinium munzianum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Draba narmanensis</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Elymus sosnowskyi</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Hieracium caloprasinum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium hypopytyforme</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Hieracium onosmaceum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Hieracium variegatisquamum</i>	1	0	-	DD	Var	A2
<i>Coracias garrulus</i> - Avrupa	0	0	NT	VU	Var (Üreme)	BI, C1
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	3 Çift (Üreme)	C1
<i>Gyps fulvus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	Var (Üreme)	BI, C1

Tortum Havzası

DKD010
İzlenmesi Gerekli
Aynı (0)

Tortum © Ali İhsan Gökçen

Yüzölçümü : 189855 ha
Boylam : 41,43°D
Enlem : 40,39°K
Koruma Statüleri : Yaban hayatı geliştirme sahası
Yükseklik : 600 m - 3239 m
İl(ler) : Artvin, Erzurum
İlçe(ler) : Yusufeli, Erzurum merkez, İspir, Oltu, Uzundere, Tortum, Narman, Ilıca

btc Bu ÖDA, BTC Boru Hattı Şirketi'nin desteğiyle belirlenmiş ve detaylı olarak araştırılmıştır.

- **Alanın Tanımı:** Alan, Yusufeli'yi Uzundere ve Tortum üzerinden Erzurum'a bağlayan karayolu üzerinde bulunur. Erzurum Ovası'nın kuzeyinde, Kargapazarı ve Mescit Dağları arasında yer alır. Tortum Vadisi dar ve derin bir vadidir ve vadinin kolları da benzer özellikler gösterir. Alanın kuzey ucunda heyelan sonucu oluşmuş Tortum Gölü bulunur. ÖDA ayrıca Tortum Çayı'nın kollarından Üzünkavak ve Kaleboynu Çayı ile etrafındaki bozkırları ve yamaçları içine alır. Bu derin vadiler ve sarp yamaçlar yırtıcı kuşlar için önemli yuvalama alanları oluşturur.
- **Habitatlar:** ÖDA, parçalanmış orman toplulukları, zengin nehir kıyısı bitki örtüsü, yüksek dağ bozkırları ve alpin çayırardan oluşur. Karışık ardıc ve meşe ormanları yer yer geniş alanlar kaplar. Alanın batı kısmında parçalanmış karaçam (*Pinus nigra*) ormanları bulunur. Alanın doğu kısmı ise tamamen dağ bozkırı özelliği gösterir. Yüksek kesimlerde etrafı ıslak çayırarla çevrili mevsimsel göller bulunur.
- **Türler:** Bölgede bulunan birçok endemik bitki türünden *Scutellaria uzunderensis* ve *Cirsium davisianum*'un bilinen dünya dağılımı Tortum Havzası ile sınırlıdır. ÖDA, yırtıcı kuşlar için bölgedeki en zengin alandır. Alanda ülkemizde bulunan dört akbaba türünü de görmek mümkündür. ÖDA, kızıl akbaba (*Gyps fulvus*) ve küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) türlerinin önemli popülasyonlarını barındırır. ÖDA'da kara akbabanın (*Aegypius monachus*) da ürettiği tahmin edilmekle birlikte henüz kesin bir kanıt bulunamamıştır. Dumanlı Dağı'nın yüksek kesimlerinde bulunan ıslak çayırarda ve mevsimsel göllerde turna (*Grus grus*) üremektedir. Tortum Havzası kelebek türleri açısından da oldukça zengindir. Beşparmakotu zıpzı (*Pyrgus cirsii*) alanda bulunan ve nesli dünya ölçeğinde tehlikedeki bir türdür.
- **Alan Kullanımı:** Alanda yoğun olarak küçükbaş hayvancılık yapılır. Arıcılık da bölge halkı için önemli bir geçim kaynağıdır. Bölgede bulunan Tortum Şelalesi birçok günübirlik ziyaretçiyi alana çeker ve bölge için bir gelir kaynağıdır. Bölge halkı vadi tabanında kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar sebze üretimi gerçekleştirir.

- **Tehditler:** Aşırı otlama baskısı alandaki en temel sorundur. Bunun yanında bölgede kaçak ağaç kesimi halen devam etmektedir. Aşırı otlama ve ormanların azalmasıyla birlikte alanda erozyon riski de artmaktadır.
- **Koruma Çalışmaları:** Alanda bilinen bir koruma çalışması bulunmamaktadır.

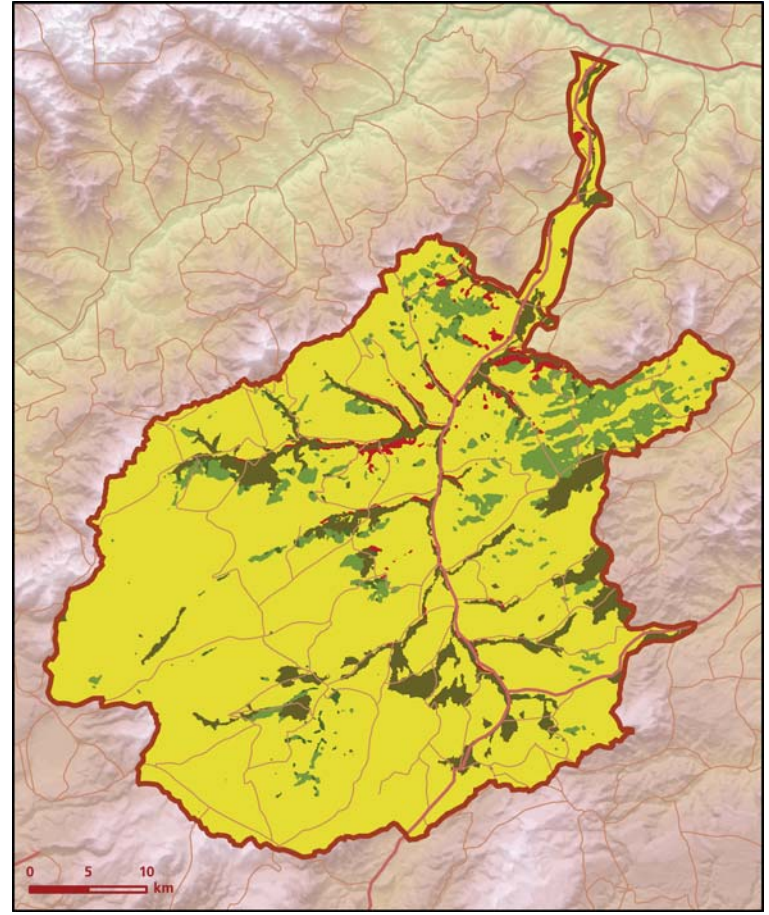

Büyük korubeni (*Glaucopteryx arion*) © Ahmet Baytaş

- **Yerel İlgili Sahipleri**
Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Tortum Kaymaklığı; Uzundere Kaymaklığı
- **Dicle Tuba Kılıç, Bahtiyar Kurt**

Tortum Havzası önemli doğa alanı topografya haritası

Tortum Havzası önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Astragalus kitianus</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Bupleurum brachiatum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Bupleurum schistosum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Centaurea straminocephala</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Cephalaria anatolica</i>	1	0	-	CR	Var	A1, A2
<i>Cephalaria media</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Cirsium davisianum</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Galium basalticum</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Galium tortumense</i>	1	0	-	EN	Var	A1, A2
<i>Iris taochia</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Peucedanum zedelmeieranum</i>	0	0	-	VU	Var	A2, B1
<i>Scutellaria orientalis ssp. tortumensis</i>	1	0	-	EN	Var	B1, B2
<i>Scutellaria uzunderensis</i>	1	1	-	EN	Var	A1, A2
<i>Teucrium ozturkii</i>	1	0	-	-	Var	A2
<i>Vicia erzurumica</i>	1	0	-	VU	Var	A1, A2
<i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	LC	LC	10 Çift (Üreme)	C1
<i>Bubo bubo</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Emberiza hortulana</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Grus grus</i> - Anadolu ve Karadeniz	0	0	LC	(EN)	2 Çift (Üreme)	B1, B3, C1, C3
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	4-8 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Gyps fulvus</i>	0	0	LC	LC	7 Çift (2005 Üreme)	C1
<i>Lanius collurio</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Luscinia svecica magna</i>	0	0	LC	(VU)	Var (Üreme)	B1, C1
<i>Milvus migrans</i> - Avrupa	0	0	LC	VU	5-10 Çift (Üreme)	B1, C1

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	5-10 Çift (Üreme)	BI, CI
<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	CI
<i>Tetraogallus caspius</i> - Anadolu ve Kafkasya	0	0	LC	VU	Var (Üreme)	BI, CI
 <i>Lutra lutra</i>	0	0	NT	-	Var	CI
 <i>Anthocharis damone</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Boloria graeca karina</i>	1	0	-	-	Var	B2, CI
<i>Glaucopsyche alcon</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	VU	Var	BI
<i>Glaucopsyche alexis</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Glaucopsyche arion</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	NT	EN	Var	BI
<i>Glaucopsyche nausithous</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI, CI
<i>Melitaea aurelia</i> - Kuzeydoğu Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Polyommatus diana</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Polyommatus merhaba</i>	1	0	-	-	Var	A2, CI
<i>Polyommatus poseidon</i> - Anadolu	0	0	-	EN	Var	BI, CI
<i>Polyommatus tankeri</i>	1	0	-	-	Var	A2, A4, CI
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	-	VU	Var	BI
<i>Pyrgus cirsii</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, CI

Tortum Çayı © Ali İhsan Gökçen

Glaucopsyche alcon © Ahmet Baytaş